Rapport *Nr 2013–07*

Drick kranvatten

Ett kommunikationsprojekt inom VA-branschen

Dokumentation och utvärdering

Jörgen Eksell
Anna-Karin Wickström

Svenskt Vatten Utveckling

Svenskt Vatten Utveckling

Svenskt Vatten Utveckling (SVU) är kommunernas eget FoU-program om kommunal VA-teknik. Programmet finansieras i sin helhet av kommunerna. Programmet lägger tonvikten på tillämpad forskning och utveckling inom det kommunala VA-området. Projekt bedrivs inom hela det VA-tekniska fältet under huvudrubrikerna:

Dricksvatten
Ledningsnät
Avloppsvatten
Management

SVU styrs av en kommitté, som utses av styrelsen för Svenskt Vatten AB. För närvarande har kommittén följande sammansättning:

Agneta Granberg, ordförande	Göteborgs Stad
Daniel Hellström, sekreterare	Svenskt Vatten
Henrik Aspegren	VA SYD
Per Ericsson	Norrvatten
Stefan Johansson	Skellefteå kommun
Henrik Kant	Göteborg Vatten
Lena Ludvigsson-Olafsen	Smedjebackens kommun
Lisa Osterman	Örebro kommun
Kenneth M. Persson	Sydvatten AB
Lars-Gunnar Reinius	Stockholm Vatten AB
Bo Rutberg	Sveriges Kommuner och Landsting
Lena Söderberg	Svenskt Vatten

Författarna är ensamma ansvariga för rapportens innehåll, varför detta ej kan åberopas såsom representerande Svenskt Vattens ståndpunkt.

Svenskt Vatten Utveckling
Svenskt Vatten AB
Box 47607
117 94 Stockholm
Tfn 08-506 002 00
Fax 08-506 002 10
svensktvatten@svensktvatten.se
www.svensktvatten.se
Svenskt Vatten AB är servicebolag till föreningen Svenskt Vatten.

Svenskt Vatten
Utveckling

Bibliografiska uppgifter för nr 2013-07

Rapportens titel:	Drick kranvatten – ett kommunikationsprojekt inom VA-branschen. Dokumentation och utvärdering.
Title of the report:	Drink Tap Water – a communication project in water and wastewater industry. Documentation and evaluation.
Författare:	Jörgen Eksell, institutionen för strategisk kommunikation, Lunds universitet, Campus Helsingborg. Anna-Karin Wickström, Sydvatten
Rapportnummer:	2013-07
Antal sidor:	48
Sammandrag:	Drick kranvattens syfte är att öka ungdomars medvetenhet om kranvattnets värde. Projektet innehåller kranvattenautomater till skolorna och färdiga lektioner på drickkranvatten.se. Utvärderingen visar på en positiv inställning hos lärare och elever till projektet och till frågeställningar om vatten.
Abstract:	Drink Tap Water aims to increase ypung people's awareness of tap water value. The project includes tap water machines in schools and ready-made lessons at drickkranvatten.se. The evaluation shows a positive attitude among teachers and students to the project and to water issues.
Sökord:	Drick kranvatten, kranvatten, dricksvatten, skolprojekt, kommunikationsprojekt, pedagogiskt material, skolsidor
Keywords:	Drink Tap Water, tap water, drinking water, school project, communication project, educational materials, schoolsite
Målgrupper:	Politiker, beslutsfattare och verksamma inom VA-branschen
Omslagsbild:	Genom Drick kranvatten vill Sydvatten höja ungdomars medvetenhet om kranvattnets värde. Foto: Lars Owesson
Rapport:	Finns att hämta hem som PDF-fil från Svenskt Vattens hemsida www.svensktvatten.se
Utgivningsår:	2013
Utgivare:	Svenskt Vatten AB © Svenskt Vatten AB
Om projektet	
Projektnummer:	11-113
Projektets namn:	Drick kranvatten
Projektets finansiering:	Svenskt Vatten Utveckling, Sydvatten, VA SYD, NSVA.

Layout: Bertil Örtenstrand, Ordförrådet AB.

Förord

Vi tar kranvattnet för givet. Att vi även ska kunna använda kranvattnet som dricksvatten är också självklart för oss, vilket skulle vara en lyx för stora delar av världens befolkning. I tider då effekterna av pågående klimatförändringar håller på att förändra förutsättningarna för dricksvattenförsörjningen och då konkurrensen om vattnet ökar, är det extra angeläget att kommunicera värdet av dricksvatten. Vi tycker dessutom att vi ska göra det med ett för landet gemensamt varumärke: Kranvatten.

Med projektet Drick kranvatten vill Sydvatten synliggöra värdet av kranvatten. Totalt har projektet berört 30 000 ungdomar i Sydvattens ägarkommuner. Syftet har även varit att öka intresset för vattenfrågor i allmänhet och för dricksvattenfrågor i synnerhet.

Genom det samarbete som de 16 delägarkommunerna bedriver i Sydvatten ges möjligheter att tillsammans skapa ytterligare mervärden jämfört med vad var och en skulle kunna åstadkomma på egen hand. Projektet Drick kranvatten är ett sätt att ta tillvara dessa möjligheter.

Sydvattens styrelse som idag består av 27 politiker från Bjuv, Burlöv, Eslöv, Helsingborg, Höganäs, Kävlinge, Landskrona, Lomma, Lund, Malmö, Skurup, Staffanstorp, Svalöv, Svedala, Vellinge och Ängelholm gav 2007 klartecken till projektet. Drick kranvatten har genomförts i samarbete med kommunernas övriga VA-verksamheter.

Det finns många som har bidragit till projektets resultat. Framför allt vill vi lyfta fram alla de lärare som konkret har arbetat med frågorna i undervisningen. Ert engagemang har varit helt avgörande! Vi vill även framföra vårt tack till kommunernas skolledningar som valt att prioritera vattenfrågorna i verksamheten. Anna-Karin Wickström har som projektledare arbetat nära skolledare, rektorer och lärare, något som har visat sig nödvändigt för att nå önskvärda resultat. Jörgen Eksell på Institutionen för strategisk kommunikation vid Lunds universitet, har utvärderat projektets resultat.

Avslutningsvis vill vi även tacka våra kollegor på Mälarenergi i Västerås som genom sin dåvarande VA-chef, Carina Färm, inspirerade oss till att utveckla idén och att genomföra Drick kranvatten.

Det politiska intresset för samarbetsprojektet Drick kranvatten har varit stort, vilket har avspeglat sig vid kommunpremiärerna.

Uppifrån: Cecilia Lind, Eslöv
Gunilla Nordgren, Svedala
Emmanuel Morfiadakis, ordf. Sydvatten
Bo Pohlsten och Britt-Marie Olsson, Staffanstorp
Marie Nordkvist Persson, Sydvatten
Boriana Åberg, Kävlinge
Claes Hedlund, Lomma samt
Lars-Ingvar Ljungman, Vellinge.

Malmö 2013-01-08

Jörgen Johansson
VD Sydvatten AB

Marie Nordkvist Persson
Kommunikationschef Sydvatten AB

Innehåll

Förord **3**

Sammanfattning **6**

English summary **7**

1 Drick kranvatten – ett pedagogiskt projekt **8**

1.1 Sydvattens uppdrag 9

1.2 Drick kranvatten – genomförandet 10

1.3 Samarbeten och framtiden 13

1.4 Kranvattnets värde 15

2 Utvärdering av Drick Kranvatten **17**

2.1 Eleverna 17

2.2 Lärarna 18

2.3 Analys av empiriskt material 18

3 Resultat **19**

3.1 Elevernas upplevelser av projektet och deras attityd till kranvatten 19

3.2 Lärarnas upplevelser av Drick kranvatten 27

Referenser **34**

Bilagor **36**

1 Elevenkäten 36

2 Lärarenkäten 38

3 Intervjuguide – lärare 40

4 Intervjuguide – elever 42

Sammanfattning

Sydvatten är ett kommunägt aktiebolag som producerar dricksvatten till 900 000 invånare i 16 skånska kommuner. Samarbete för affärsmässig samhällssnytta är en av företagets grundstenar. Samarbetet har bland annat resulterat i kommunikationsprojektet Drick kranvatten med syftet att öka högstadieungdomars kunskap om vatten samt att påverka deras attityd till kranvatten. Projektet har fokuserat på budskapet att kranvatten är billigt, nyttigt och miljövänligt. Syftet med denna rapport är att dokumentera och utvärdera projektet.

Drick kranvatten består av två delar: Eleverna arbetar med tema vatten. För att underlätta för lärarna finns färdiga lektioner som är anpassade efter grundskolans läroplan Lgr 11. Därefter installeras en kranvattenautomat på skolan.

Dokumentationsdelen i rapporten behandlar projektets genomförande under åren 2008 till 2012. Utvärderingsdelen behandlar dels elevernas attityd till projektet och till kranvatten, dels lärarnas upplevelser av att delta i projektet. Det empiriska material som rapporten bygger på är två webbadministrerade enkäter och kvalitativa intervjuer med lärare och elever.

Dokumentationen visar på betydelsen av att etablera goda kontakter med rektorer och lärare. En viktig lärdom är att presentera projektet som ett attraktivt erbjudande till skolorna. Av dokumentationen framgår även att kontakt med betydelsefulla aktörer som gymnasieskolor och universitetsinstitutioner har etablerats under projektets genomförande.

Undersökningen pekar på att eleverna har en positiv attityd till Drick kranvatten-projektet. Eleverna upplever att de har fått ökade kunskaper om vatten. En stor andel elever har ändrat sina dryckesvanor och har börjat dricka mer kranvatten. Ingen aspekt av projektets budskap, det vill säga att kranvatten är billigt, nyttigt och klimatsmart, står ut som avgörande för elevernas attitydformering, även om hälsoaspekten framträder som mer betydelsefull i elevernas val av dryck. Kranvattenautomaten lyfts fram av eleverna som betydelsefull för beteendeförändringen i skolan.

Enligt undersökningen har lärarna en positiv upplevelse av att genomföra Drick kranvatten-projektet. Lektionerna och materialet på projektets webbplats upplevs som pedagogiskt, meningsfullt och anpassat efter läroplanen. Lärare inom Matematik och NO upplever projektet som mycket relevant utifrån kursplanerna. Erbjudandet om en kranvattenautomat har haft betydelse för lärarnas engagemang inför genomförandet av projektet. Slutligen bör nämnas att kontakten med Sydvatten och projektledaren har upplevts som god och många gånger har haft avgörande betydelse för projektets genomförande.

English summary

Sydvatten is a municipality owned corporation in which community benefit is one of the building blocks. The corporation creates benefits by, among other things, communicating the value of tap water and highlighting the high quality of tap water. This mission has resulted in a communication project called Drink Tap Water which has focused on affecting the attitude towards tap water of secondary school pupils. The project has communicated the message of tap water being cheap, healthy and environmentally friendly. The purpose of this report is to document and evaluate the project.

The part of the report that documents the project, deals with the implementation during the years of 2008 to 2012 from the perspective of Sydvatten. The evaluation examines the pupils' attitude towards the project and towards tap water, and the teachers' experience of participating in the project. The empirical materials analyzed in the reports are two web distributed surveys and qualitative interviews with pupils and teachers.

Drink Tap Water consists of two parts: Ready-made lessons with goals that are adapted to national curricula. This part is mostly associated with facilitating the pedagogical work and reduction of preparation time for the teachers. Then a tap water machine is installed in the school.

The project documentation shows the importance of establishing contacts with principals and teachers in an appropriate way, and to present the project as an attractive offer. The documentation also shows that contact with important stakeholders such as upper secondary schools and universities have been established during the implementation of the project.

The analysis shows that the secondary school pupils have a positive attitude towards the project Drink Tap Water. The pupils experience an increased knowledge of water. A large part of the pupils have changed their consumptions patterns and have begun to drink more tap water. No aspect of the message of the project, i.e. that tap water is cheap, healthy and environmentally friendly, stands out as more crucial for the pupils' attitude formation. The health aspect arises as more important for the pupils' choice of drink, though. The tap water machine is highlighted by the pupils as important for the change of behavior at school.

The analysis shows that the teachers have a positive experience of implementing the Drink Tap Water project. The lessons and the material provided at the website of the project is experienced as pedagogical, meaningful and adapted to central contents in the national curricula. Teachers in mathematics and science subjects experience the project as much relevant to the subject curricula. The offer of an installation of a tap water machine has been important for the teachers' committment to the project. Finally, the positive working relationship between Sydvatten's project manager and the staff at the schools has been experienced as good and has on many occassions lead to beneficial consequences for the implementation of the project.

1 Drick kranvatten – ett pedagogiskt projekt

Skolprojektet Drick kranvatten startade hösten 2008 och är i skrivande stund ännu inte helt slutfört. Det är ett samverkansprojekt mellan dricksvattenproducenten Sydvatten och VA-organisationerna i bolagets 16 delägarkommuner. Syftet är att öka kunskapen kring kranvatten och att få ungdomar att dricka mer kranvatten – ett klimatsmart och hälsosamt val. Alla skolor som har deltagit i projektet har fått en kranvattenautomat och eleverna har fått sportflaskor att fylla vid automaten. Detta stämmer väl överens med Livsmedelverkets rekommendation till skolorna att se till att eleverna har tillgång till friskt dricksvatten under rasterna.[1] På www.drickkranvatten.se finns pedagogiskt material med färdiga lektioner knutna till kursplanernas centrala innehåll i läroplanen Lgr 11. Projektets mål är att kranvatten ska vara ett självklart val för unga människor som vill ha en nyttig, billig och klimatsmart dryck. Cirka 30 000 elever i årskurs 6–9 berörs av Drick kranvatten.

Denna rapports första del är en dokumentation av Drick kranvatten-projektet. Dokumentationen beskriver hur Drick kranvatten-projektet har genomförts under åren 2008–2012. Efter en introduktion av Sydvattens uppdrag och projektets syfte skildras planering, förberedelse och genomförande av projektet. Slutligen behandlas hur det ur projektet har utvecklats samarbeten med andra aktörer. Sydvattens kommunikationschef Marie Nordkvist Persson och projektledaren Anna-Karin Wickström ansvarar för dokumentationsdelen.

Rapportens andra del är en utvärdering av projektet. Utvärderingen bygger på enkäter och kvalitativa intervjuer, vilka har genomförts med lärare och elever som har deltagit i projektet. Jörgen Eksell vid Institutionen för strategisk kommunikation vid Lunds universitet, Campus Helsingborg, ansvarar för denna del samt för kapitel 1.6 om Kranvattnets värde.

1 Se exempelvis http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maltider-i-vard-skola-omsorg/Skolmaltider/Bra-mat-i-skolan/

1.1 Sydvattens uppdrag

Sydvatten är ett kommunägt aktiebolag där samarbete för affärsmässig samhällssnytta är en av grundstenarna.[2] Bolaget ska vara konkurrenskraftigt, ta del av utvecklingen inom branschen samt bidra till kommunernas utveckling. Samhällsnyttan går före vinstmaximering genom ett mycket långsiktigt ansvarstagande för att säkerställa dricksvattenleveranserna till ett adekvat pris. Sverige har stor tillgång till vatten av god kvalitet. Tjänsterna för att leverera vatten och att ta hand om avloppsvatten är offentligt ägda. De finansieras genom taxor enligt självkostnadsprincipen och får inte generera vinst (Lagen om allmänna vattentjänster 1983:291). Tidigare har framtidsfrågor inom branschen rört främst teknik och produktion, medan informationsfrågor inte har haft någon självklar plats. Villkoren för produkten kranvatten har dock förändrats. Sedan början av 2000-talet utsätts kranvatten för nya typer av hot och konkurrens:

- Kommersiella intressen marknadsför flaskvatten som ett hälsosammare och renare alternativ till kranvatten.
- Livsstilsprogram uppmanar folk att dricka vatten på flaska.
- Restauranger serverar kranvatten som har filtrerats lokalt och påstås vara renare och smaka bättre än vanligt kranvatten.
- Den återkommande debatten om medicinrester samt spår av andra skadliga ämnen i kranvattnet riskerar att skapa osäkerhet hos allmänheten.

Med hänsyn till dessa faktorer gjorde Sydvattens ägare, styrelse samt delägarkommunernas VA-organisationer bedömningen att det förelåg ett uppenbart informationsbehov om kranvatten som en nyttig, billig och klimatsmart dryck. Bolaget fick därmed ägarnas uppdrag att skapa ytterligare samhällsnytta genom att kommunicera värdet av kranvatten och lyfta fram kranvattnets höga kvalitet.

"Det är ett politiskt ansvar att möjliggöra satsningar för ökad kunskap om dricksvattnets värde. VA-branschen måste tala om att vi finns och att vårt arbete är livsviktigt."

Emmanuel Morfiadakis, styrelseordförande, Sydvatten

Med det nya uppdraget uppstod behovet av en ny samarbetsplattform där informatörskompetens från delägarkommunerna samlades. Denna kommunikationsgrupp arbetar sedan 2008 på uppdrag av Sydvattens Tekniska delegation som är ett samarbetsorgan för delägarkommunernas VA-organisationer. I kommunikationsgruppens uppdrag ryms även kommunikation i kris, lobbying, aktiviteter i branschdebatten och andra informationsinsatser.

1.1.1 Beslut och planering

Kommunikationsgruppens första förslag till Tekniska delegationen var Drick kranvatten-projektet. Det mottogs även positivt hos ägarna och i styrelsen, som också beslutade att skänka kranvattenautomater till delägarkommunernas stads-/kommunhus för att öka användningen av kranvatten vid möten inom den kommunala förvaltningen.

2006 startade Mälarenergi i Västerås skolprojektet Äkta kranvatten som omfattade kranvattenautomater till högstadieskolor samt information om hur produktionen av flaskvatten och läsk belastar miljön. Ett studiebesök hos Mälarenergi fungerade som en värdefull inspirationskälla för Sydvattens

2 Sydvatten ägs gemensamt av 16 kommuner: Burlöv, Båstad, Eslöv, Helsingborg, Höganäs, Kävlinge, Landskrona, Lomma, Lund, Malmö, Skurup, Staffanstorp, Svalöv, Svedala, Vellinge och Ängelholm.

kommunikationsgrupp inför planeringen av Drick kranvatten-projektet.

Projektets totala budget har varit 5 miljoner kronor, hälften bekostades av företaget och hälften av delägarkommunernas VA-organisationer. Syftet fastställdes till att öka kunskapen kring kranvatten och att få ungdomar att dricka mer kranvatten – ett klimatsmart och hälsosamt val. Målgruppen bestämdes till skolungdomar i åldern 13–16 år. Detta med hänsyn till att de konsumerar stora mängder läskedrycker, de har egna pengar, de befinner sig i en ålder då man reflekterar kring sin egen roll i större sammanhang samt att de har inverkan på sina familjers konsumtionsmönster. Antalet ungdomar i delägarkommunernas högstadieskolor uppskattades till cirka 30 000.

Sydvattens kommunikationsgrupp 2008: Marie Nordkvist Persson, Sydvatten; Marlene Roos, Helsingborg; Eva Kristensson, VA SYD; Åsa Johansson, Lomma; Maria Nitare, VA SYD och Anna-Karin Wickström, projektledare för Drick kranvatten.

I syfte att kommunicera produkten kranvatten och projektet på ett tydligt sätt togs en gemensam logotyp fram. Som sammanhållande plattform skapades webbplatsen www.drickkranvatten.se med information till skolorna, men också med fakta om kranvatten och vatten i allmänhet. Webbplatsen är öppen för alla, utan lösenord eller inloggningssidor. En projektledare med erfarenhet som lärare och journalist rekryterades med uppgift att skapa pedagogiskt material till webbplatsen samt att driva projektet gentemot skolorna.

1.2 Drick kranvatten – genomförandet

Drick kranvatten har genomförts i tre steg: förankring i kommunen, introduktion i skolorna och genomförande i skolorna.

1.2.1 Förankring i kommunerna

Innan Drick kranvatten har introducerats i respektive kommun har projektet förankrats på politisk nivå och på tjänstemannanivå. Förankringen har sett olika ut från kommun till kommun, men vanligtvis har kommunchef, VA-chef och skolchef samt politiker med ansvar för skolfrågor kontaktats.

- Nyckelpersoner i kommunerna har varit behjälpliga med att skapa användbara kontaktytor inom kommunens skolförvaltning.
- Kostnaden för framdragningar av vatten, avlopp och el till kranvattenautomaterna har tagits av annan kommunal förvaltning än skolan. Redan i SWOT-analysen inför projektet konstaterades att skolorna inte kan belastas med kostnader för att kunna ta del av erbjudandet. Däremot åligger det den enskilda skolan att ombesörja drift och underhåll av kranvattenautomaten.
- Kommunernas skolchefer har i vissa fall skapat möjlighet att presentera Drick kranvatten på ett möte med kommunens rektorer.
- På några orter har projektledaren haft kontakt med kommuninformatörer för att informera om Drick kranvatten på kommunens webbplats eller på personalens intranät.

För att ytterligare synliggöra projektet har Sydvatten en Drick kranvatten-bil som används vid skolbesök.

1.2.2 Introduktion på skolorna

Erfarenheter från Drick kranvatten-projektet visar att rektorer och lärare ibland är avvaktande till erbjudanden från externa aktörer. I de första kontakterna med rektorer och lärare har därför betonats att Drick kranvatten är ett erbjudande som kan underlätta lärarnas arbete genom att det sparar förberedelsetid. Det har också varit en fördel att kunna betona att de enskilda kommunerna är delägare i Sydvatten.

Det tycks inte finnas någon idealisk tidpunkt för att presentera ett projekt i skolorna. Skolpersonal har alltid mycket att göra med planering inför en ny termin, avslut före ett lov, utvecklingssamtal, nationella prov, betygsättning och så vidare. Bäst har det dock fungerat att introducera Drick kranvatten tidigt på terminen eller helst innan terminen har startat, under personalens kompetensutvecklingsdagar.

Pedagogiska mål för Drick kranvatten

Efter att ha arbetat med Drick kranvatten bör eleverna känna till:

- att tillgång till rent vatten är avgörande för vår hälsa.
- att svenskt kranvatten är av hög kvalitet.
- att kranvatten är billigt.
- att kranvatten är ett bra miljöval.

Eleverna bör dessutom kunna reflektera över:

- vattenproblematik i världen med ledorden: fördelning, tillgång och brist.
- vatten som orsak till konflikt och samarbete mellan regioner respektive länder.

1.2.3 Möten med rektorer och lärare

Introduktionen på skolorna har sett olika ut beroende på kommunernas storlek. I mindre kommuner har projektledaren tagit direktkontakt med rektorerna. I större kommuner har projektet först presenterats på möten då alla rektorer har varit samlade. Därefter har informationsmöten hållits med lärarna på de enskilda skolorna.

”Hjälpa, underlätta och spara förberedelsetid” har varit nyckelord vid presentationen inför lärarna. Därför har Sydvatten skapat färdiga lektioner som är knutna till kursplanernas centrala innehåll i läroplanen Lgr 11. Alla lektioner är uppbyggda enligt samma mall med mål, tidsåtgång, material, fakta och elevuppgifter. Det material som behövs för att hålla lektionen finns samlat på lektionssidan i form av länkar till interna och externa webbsidor samt olika formulär/stenciler. Kopplingen till kursplanernas centrala innehåll har betonats så att nyttan av att använda Drick kranvatten-materialet tydligt har framgått. Lektionsmaterialet lämpar sig för ett ämnesövergripande arbete om vatten. (Under projektets gång har den gamla läroplanen Lpo 94 ersatts av den nya Lgr 11, vilket har krävt en uppdatering av *Skolsidorna* på Drick kranvatten-sajten.) Skolpersonal har även haft möjlighet att ladda upp eget lektionsmaterial på webbplatsen.

Skolorna har själva avgjort omfattningen på temaarbetet. För Sydvatten har det varit väsentligt att argumenten om kranvatten som en nyttig, billig och klimatsmart dryck har nått fram till alla elever på skolan innan kranvattenautomaten har installerats. Detta för att skapa förståelse för varför skolan får en kranvattenautomat.

Alla lektioner är uppbyggda enligt samma mall med mål, tidsåtgång, material, fakta och elevuppgifter.

1.2.4 Kranvattenautomater och sportflaskor

När eleverna har arbetat med tema vatten har en kranvattenautomat installerats på skolan och alla elever i årskurs 6–9 har fått sportflaskor. Automaterna har placerats centralt på skolorna där så många som möjligt av eleverna passerar under skoldagen. Den vanligaste placeringen har varit i anslutning till skolornas elevkafé eller i ett uppehållsrum där även vuxna vistas. Kranvattenautomaterna har installerats vid en vägg med nära tillgång till vatten, avlopp och el.

Kranvattenautomaterna samt installation av dem har bekostats av projektet. Respektive VA-organisation, eller annan förvaltning, har bekostat framdragning av vatten, avlopp och el. I automaten finns vanligt, kylt och kolsyrat kranvatten. Med regelbunden skötsel har automaterna en beräknad livslängd på cirka åtta år. Den enskilda skolan sluter ett serviceavtal med ett externt underhållsföretag, omfattande två servicebesök, akututryckningar vid behov och fria byten av kolsyrepatroner för 3 900 kronor/år.

Alla elever i årskurs 6–9 har fått sportflaskor märkta med Drick kranvattens logotyp. De fungerar som bärare av projektets budskap och är även en praktisk lösning för skolorna. Flaskorna rymmer 0,5 liter och är lätta att ta med till exempelvis idrottslektionerna. Inför varje nytt läsår skickar Sydvatten ut flaskor till nya elevkullar på skolorna. Detta är ett sätt att regelbundet aktualisera projektet på respektive skola.

Kranvattenautomaterna

Skolorna får kranvattenautomaterna till skänks av Sydvatten. En automat kostar 22 400 kronor.

Framdragning av vatten, avlopp och el bekostas av kommunernas VA-organisation eller av annan förvaltning.

Inkopplingen av kranvattenautomaten bekostas av Sydvatten.

I automaten finns vanligt, kylt och, om skolan önskar, kolsyrat kranvatten.

Med regelbunden skötsel har automaterna en beräknad livslängd på cirka åtta år.

Drift och underhåll står den enskilda skolan för, vanligtvis genom att sluta ett serviceavtal med ett externt underhållsföretag omfattande två servicebesök, akututryckningar vid behov och fria byten av kolsyrepatroner för 3 900 kronor/år.

1.2.5 Premiärer och invigningar

Tidsintervallet mellan informationsmötet på skolan och kranvattenautomatens invigning har varierat stort. Vissa skolor har genast velat ha automaten på plats, andra har velat vänta en termin eller längre. När ett invigningsdatum har fastställts har projektledaren tagit kontakt med kommunens VA-organisation för att administrera framdragningen av vatten, avlopp och el.

På den första skolan i varje kommun har Sydvatten i samarbete med skolan arrangerat en kommunpremiär för Drick kranvatten. Till den har projektledaren bjudit in kommunens representant i Sydvattens styrelse, kommunchef, skolchef, VA-chef, ordförande i skolnämnden med flera. Sydvatten har representerats av kommunikationschefen samt av projektledaren för Drick kranvatten.

Premiärerna har innehållit elevframträdanden (sång, musik, diktläsning, redovisning av fototävling med mera), tal av rektor och tal av en politisk

representant för kommunen. Programmen har planerats av projektledaren för Drick kranvatten i samråd med skolornas rektorer.

Alla kommunpremiärer har avslutats med en mycket uppskattad föreställning av parkour-artister från Air Wipp, anlitade av Sydvatten. Akrobaterna har vid premiärerna fått funktionen som ambassadörer för Drick kranvatten.

Premiärerna har oftast ägt rum i skolornas idrottshallar. Efter premiärprogrammet har elever och inbjudna gäster gått till kranvattenautomaten för att fylla de första Drick kranvatten-flaskorna. Då har det även blivit tillfälle för journalister att intervjua eleverna om projektet. Inför premiärerna har Sydvatten skickat ut pressmeddelanden och även ringt runt till utvalda medierepresentanter.

Premiärerna har avslutats med en lunch för inbjudna gäster och skolrepresentanter.

Övriga skolor i kommunen har arrangerat mindre invigningar med varierande utformning; sång och musik, en temadag om vatten, diktläsning, tal av elevrådets ordförande, av rektor eller av projektledaren för Drick kranvatten.

Parkour-artister från Air Wipp uppträder vid alla kommunpremiärer. Bilden är från Vellingepremiären på Södervångskolan i november 2008.

Några veckor efter invigningen har Sydvatten skickat ut länkar till två webbaserade enkäter om Drick kranvatten, en för lärare och en för elever. För att motivera lärarna att genomföra enkäten med sina elever har de kunnat delta i en utlottning av vattenkaraffer.

1.2.6 Pratkranen

I september 2009 hade Drick kranvatten kommunpremiär på Pilängsskolan i Lomma. Då invigdes även den så kallade pratkranen, en talande kranvattenautomat. Pratkranen består av en mobiltelefon med inspelade röstmeddelanden, en högtalare och en rörelsesensor som är monterade inuti kranvattenautomaten. Vid påfyllning av en flaska spelas slumpmässigt olika röstmeddelanden upp. Syftet med pratkranen är att öka uppmärksamheten kring kranvattenautomaten. Pratkranen har funnits två till tre veckor på en skola innan den har flyttats till nästa skola. Lyssna på pratkranen här:
http://www.drickkranvatten.se/nyhetsarkiv/pratkran-pa-pilangskolan

1.3 Samarbeten och framtiden

Under projektet har betydelsefulla kontakter knutits med aktörer utanför skolvärlden, vilket har gett möjlighet att sprida information om Drick kranvatten, branschen och om allmänna vattenfrågor.

År 2011 inledde Sydvatten ett samarbete med Vattenhallen Science Center vid Lunds universitet (www.vattenhallen.lth.se). På världsvattendagen 2011 invigdes Sydvattens experimentstation på Vattenhallen. Den visar hur beredningsprocessen går till på Ringsjöverket.[3]

3 http://www.drickkranvatten.se/nyhetsarkiv/ringsjoverket-har-flyttat-in-pa-vattenhallen

Under Kemins år 2011 blev företaget inbjudet av Kemiska institutionen på Lunds universitet att delta i ett par externa arrangemang riktade till allmänheten. 2012 utvidgades samarbetet till att även omfatta LUCSUS (Lund University Centre for Sustainability Studies). Världsvattendagen 2012 firades med en seminariedag med kortföreläsningar och workshops på temat ”Allt hänger ihop”.

Under FN:s världsvattenår 2013 kommer samarbetet att utvidgas med syfte att föra fram behovet av tvärvetenskapliga aspekter på såväl lokala som globala vattenfrågor. Det övergripande målet är att intressera ungdomar för utbildningsvägar inom teknik, naturvetenskap, samhällsvetenskap, juridik och ekonomi med inriktning på dricksvattenproduktion och hållbar utveckling.

Studenter från Vattenhallen Science Center demonstrerar beredningsprocessen på Ringsjöverket vid ett arrangemang på Lunds stadsbibliotek under Kemins år 2011.

En ringar på vattnet-effekt av Drick kranvatten är samarbetet med gymnasieskolor i Helsingborg och Malmö. Elever på medieprogrammet har marknadsfört Drick kranvatten inom ramen för kursen Mediekommunikation genom att blogga om kranvatten, skapa en Facebook-grupp, arrangera tävlingar och vattenprovsmakning på ett köpcentrum samt spela in reklamfilmer som har lagts ut på Youtube.[4]

Drick kranvatten har även deltagit i Klimatting Ett i Lund 2009, som flaskpost med miljöbudskap i Almedalen 2009, IWA-konferensen Water Utility Management i Barcelona 2010, en SLV-konferens 2011, Lagans Vattenråds vattendag 2011, Nord-IWA i Stockholm 2012 samt Spillepengsdagen, Lommaevent, Eslövs kommuns näringslivsdag och Eslövs kommuns ungdomsmässa.

”Det har varit väldigt roligt att möta alla engagerade elever och lärare! Det finns ett stort intresse hos unga människor för vatten- och hållbarhetsfrågor. Därför är Drick kranvatten ett åtagande som vi måste fortsätta att driva.”

Anna-Karin Wickström,
projektledare för Drick kranvatten

Sydvattens styrelse finner det angeläget att företaget hittar former för ett fortsatt samarbete med skolorna. Drick kranvattens webbplats kommer därför regelbundet att uppdateras med nytt pedagogiskt material och sportflaskor ska fortsatt skickas ut till skolorna. I syfte att utveckla nya vägar för att lyfta värdet av kranvatten har företaget tagit fram en möjlig struktur för ett framtida projekt riktat till gymnasieelever.

4 http://www.youtube.com/user/Sydvatten

1.4 Kranvattnets värde

> ”Sydvatten bör på olika sätt ta initiativ och bidra till att lyfta fram den höga kvalitet vi har på vårt kranvatten. När det gäller att kommunicera värdet av kranvatten är det i framtiden önskvärt med ett ökat samarbete mellan Sydvatten, delägarkommunerna samt de övergripande nationella organ som hanterar dricksvattenfrågan, exempelvis Svenskt Vatten.”
>
> Affärsinriktning, Sydvatten 2006

Sydvattens ägarkommuner gav 2006 bolaget i uppdrag att skapa ytterligare samhällsnytta genom att kommunicera värdet av kranvatten och lyfta fram kranvattnets höga kvalitet. Som ett led i detta uppdrag skapades projektet Drick kranvatten med syfte att öka kunskapen om kranvattnets värde. Följaktligen kan det vara angeläget att ställa sig frågan vad värdet av kranvatten är? Detta är dock en fråga som är svår att besvara på ett enkelt sätt.

Idag kostar en liter kranvatten cirka 1 öre. Det är ett pris som är mycket lågt jämfört med andra drycker som kan köpas i handeln. En liter kolsyrat vatten kan kosta så mycket som 30 kronor, en liter mjölk cirka 9 kronor och en liter läsk cirka 15 kronor. Jämfört med dessa alternativ är priset för kranvatten mycket lågt. Det är därför lätt att dra den felaktiga slutsatsen att kranvatten har ett lågt värde. Pris och värde är förvisso besläktade koncept, men det är ett misstag att sätta ett likhetstecken mellan dem. De tar hänsyn till olika aspekter och deras relation är komplex. Ett första steg i att utreda deras relation är att klargöra hur ett värde skapas?

Värde är ett komplext begrepp som har behandlats i olika discipliner och flera ämnen som exempelvis nationalekonomi, företagsekonomi, filosofi och sociologi. Vattnets värde har traditionellt behandlats ur ett ekonomiskt perspektiv där värdet anses vara ett resultat av utbud och efterfrågan. Det är ett perspektiv som har kritiserats under senare tid eftersom perspektivet inte tar hänsyn till exempelvis sociala och kulturella värden (exempelvis Euzen 2011). I denna rapport är det inte möjligt att ge en heltäckande presentation av begreppet värde eller av hur vi kan förstå vattens värde. Här fokuseras på ett teoretiskt perspektiv på värde som härrör från fältet ekonomisk sociologi, vilket behandlar förhållandet mellan prissättning och värde på en marknad. Ett perspektiv som visar på de spänningar som ibland föreligger mellan pris och värde.

Aspers och Beckert (2011) argumenterar att det finns olika former av värde som existerar parallellt, exempelvis moraliskt värde, estetiskt värde och ekonomiskt värde. Varje form av värde har en egen skala som används för att utvärdera de saker som värdet redogör för. Ett objekt, eller en produkt, kan vara mer eller mindre rättrådig, mer eller mindre vacker eller mer eller mindre kostsam. Dessa skalor existerar parallellt, vilket leder till olika sätt att utvärdera saker, människor eller organisationer. Ett värde fastställs därmed genom en mätning och bedömning av alla de olika skalor som ett objekt kan utvärderas efter. En bedömning av en produkt enligt flera skalor kan ibland leda till olika eller till och med motstridiga resultat om dess värde. Aspers och Becker (2011) argumenterar att det är lätt att fastna i fällan att försöka överföra olika sorters värden till en gemensam skala. Denna överföring är problematisk eftersom det inte finns någon gemensam ”växlingskurs”. Avsaknaden av en gemensam växlingskurs eller

skala är ett av skälen till varför det är komplicerat att föra över flera värden till ett ekonomiskt kapital (Aspers & Beckert 2011). Sådana översättningar görs dock regelbundet på flera marknader. I försäkringsbranschen uppskattas exempelvis det ekonomiska värdet av en förlorad arm eller ett förlorat ben. Dessa översättningar är svåra och sällan rättvisande eftersom de olika värdena sällan låter sig översättas på ett enkelt sätt till en ekonomisk skala. Låt oss återvända till diskussionen om kranvattnets värde.

Det råder hög efterfrågan på vatten i Sverige. Varje svensk förbrukar cirka 160 liter vatten per dygn för personlig hygien, tvätt, disk, toalettspolning och matlagning. Till detta kommer företags och offentliga organisationers användning av vatten (www.svensktvatten.se, läst 2012-10-25). Med hänsyn till efterfrågan på kranvatten, hade ett högre pris varit att vänta. Men eftersom tillgången till råvatten av hög kvalitet är god i Sverige, blir produktionen mindre kostsam jämfört med i andra länder (Sveriges Geologiska Undersökningar 2009). Slutligen bör nämnas att avgifterna för kranvatten inte får överskrida produktionskostnaderna (Vattentjänstlagen 2006: 412). Sammantaget leder det till ett lågt pris på svenskt kranvatten.

Kranvatten är särskilt betydelsefullt för folkhälsan. Förutom kranvatten väljer dagens konsument mellan ett stort antal drycker som mjölk, juice, kaffe, energidrycker och läsk. Under de senaste decennierna har framför allt konsumtionen av läsk ökat. Enligt branschorganisationen Sveriges Bryggerier dricker svensken cirka 69 liter läsk per person och år (uppg. 2010). Denna siffra kan jämföras med 40 liter per person 1980 (http://sverigesbryggerier.se/).

"Vi ser det som viktigt att ungdomar blir medvetna om att säkert dricksvatten är en förutsättning för ett fungerande samhälle. Därför är kommunernas samarbete i Drick kranvatten-projektet mycket värdefullt för vår verksamhet."

Fredrik Arthursson, VA-chef
i Höganäs kommun

Tillgången till och konsumtionen av kranvatten har betydelse för folkhälsan och kranvatten av god kvalitet har följaktligen ett högt samhällsekonomiskt värde. Det är ett värde som det dock är svårt att sätta en prislapp på.

Om man ändå önskar uppskatta det samhällsekonomiska värdet av ett kranvatten av god kvalitet, kan ekonomiska beräkningar av kostnader för vattenburna maginfektioner vara vägledande. 2010–2011 insjuknade 27 000 personer i Östersund till följd av den vattenburna parasiten cryptosporidium (Cryptosporidium i Östersund 2011). Totalförsvarets forskningsinstitut fick i uppdrag av Livsmedelsverket att utreda vad utbrottet kostade samhället. Även om det är svårt att beräkna inkomstbortfall, produktionsbortfall, kostnader för vikarier med mera pekar rapporten på att kostnaden för samhället uppgår till minst 220 miljoner kronor (Lindberg, Lusua & Nevhage 2011). Det är därför ingen överdrift att påstå att kranvatten av god kvalitet har ett mycket högt samhällsekonomiskt värde även om dess literpris är lågt.

Drick kranvatten-projektet bör ses i ljuset av att Sydvatten agerar på en marknad där kranvattnets pris är lågt, tillgången till vatten av god kvalitet tas för given och kranvattens värde ibland tycks vara underskattat. Förhoppningsvis kan Drick kranvatten stå modell för liknande initiativ att lyfta fram värdet av vatten.

2 Utvärdering av Drick Kranvatten

I projektplanen för Drick kranvatten ingick från början att projektet skulle utvärderas. En webbaserad enkät riktad till lärare och elever har därför distribuerats till de skolor som under åren 2009 till 2012 deltog i projektet (se bilaga 1 och 2). Svarsfrekvensen har varit hög. Enkäten har även besvarats av en kontrollgrupp med elever. För att administrera enkäten anlitades ett externt konsultbolag. Enkäten analyseras och redovisas med deskriptiv statistik som lyfter fram trender och slutsatser i materialet.

Institutionen för Strategisk kommunikation vid Lunds universitet fick av Sydvatten uppdraget att genomföra en kvalitativ studie med syfte att analysera elevernas upplevelse av projektet och attityd till kranvatten samt att analysera lärarnas upplevelse av projektet. Till detta lades uppdraget att presentera och syntetisera slutsatserna av webbenkäterna.

Det är relativt vanligt inom samhällsvetenskapen att använda både kvalitativa och kvantitativa metoder för att undersöka ett fenomen. Detta arbetssätt som ibland benämns för triangulering, anses kunna skapa både bredd och djup i en empirisk undersökning (Denzim 1978). Det kvalitativa och kvantitativa materialet ger därmed god kunskap om de frågor som står i fokus för utvärderingen.

Samtliga lärare och elever har intervjuats av samma personer, snarlik inspelningsutrustning har använts vid samtliga tillfällen och alla intervjuer har utförts i projektskolornas lokaler. Intervjuerna har varit av semistrukturerad karaktär, de har spelats in och därefter transkriberats (intervjuguide, se bilaga 3 och 4). Personerna som genomfört intervjuerna har ingen relation till lärare och elever i projektskolorna eller till Sydvatten. Detta är en förutsättning för att de intervjuade ska ge uttryck för sina uppriktiga åsikter. En målsättning som bedöms ha uppfyllts.

Under våren 2012 genomfördes semistrukturerade intervjuer med en grupp elever och lärare. Det innebär att en intervjuguide utformades för lärarintervjuerna och en annan intervjuguide skapades för elevintervjuerna. I guiderna angavs ett antal teman tillsammans med en del färdiga frågor. Dessa följdes sedan upp under intervjuns gång (se Kvale 1997).

I följande kapitel beskrivs kortfattat de arbetssätt och metoder som har använts under utvärderingen. Därefter presenteras resultaten av utvärderingen som följs av slutsatser och diskussion. Slutligen presenteras ett slutord som diskuterar projektets ambition om att kommunicera värdet av vatten ur ett bredare perspektiv.

2.1 Eleverna

Enkäten besvarades av totalt 905 elever, varav 811 var helt fullföljda svar. Eleverna gick i årskurs 6 (14 %), årskurs 7 (38 %), årskurs 8 (22 %) och årskurs 9 (25 %). 449 flickor (50 %) och 447 pojkar besvarade enkäten. Eleverna gick på grundskolor i 14 kommuner i Skåne. De största elevgrupperna kom från Burlöv (142), Helsingborg (56), Höganäs (101), Lomma

(63), Malmö (68), Staffanstorp (103) och Vellinge (91). Enkäten besvarades av eleverna två till fem veckor efter genomfört projekt.

Dessutom besvarades enkäten av en kontrollgrupp om 360 elever som gick i årskurs 6 (1 %), årskurs 7 (56 %), årskurs 8 (23 %) och årskurs 9 (20 %). 50 flickor (41 %) och 72 pojkar (59 %) besvarade kontrollgruppsenkäten. Eleverna i kontrollgruppen kom främst från en skola i Eslöv (224) och en i Malmö (112). Eleverna besvarade enkäten innan projektet genomfördes på respektive skola.

Under våren 2012 genomfördes intervjuer med 23 högstadieelever. Eleverna gick på fyra skolor i fyra kommuner (Burlöv, Eslöv, Lund och Malmö). Tiden som förflöt mellan genomförandet av projektet och intervjutillfällena varierade mellan cirka 5 månader och 2 år. Elevernas minnesbild av Drick kranvatten och deras kunskaper om vatten, har påverkats av hur lång tid som förflöt mellan projektet och intervjuerna, vilket kommer att diskuteras senare i denna rapport.

2.2 Lärarna

194 lärare besvarade enkäten, varav 144 svar var helt fullföljda. Sista datum att besvara enkäten var 2012-01-11. De flesta lärarna kom från Helsingborg (24), Lomma (34), Lund (11), Staffanstorp (45) och Vellinge (11). Under våren 2012 intervjuades sex lärare i åk 6–9 på fyra skolor i fyra kommuner (Burlöv, Eslöv, Lund, Malmö). Fyra av dem undervisade i naturvetenskapliga ämnen som matematik, kemi och biologi. En var specialpedagog och en var lärare i textilslöjd.

En begränsning i denna rapport är att de djupgående intervjusvaren endast har getts av lärare som faktiskt använt sig av materialet och haft en grundläggande positiv inställning till projektet som helhet. Det hade varit av intresse att få svar på varför en tredjedel av enkätundersökningens respondenter inte har besökt Drick kranvattens webbplats. Detta är dock frågor som inte behandlas i rapporten.

2.3 Analys av empiriskt material

Webbenkäterna har analyserats med deskriptiv statistik. Intervjuerna har transkriberats och utskrifterna har använts som underlag för kvalitativ analys. Detta material har analyserats tillsammans med webbenkäternas resultat. Det innebär att allt material har syntetiserats i en analys.

3 Resultat

”... vi fick lära oss vilket som var bäst för hälsan och miljön. Plus så vet vi vad dryckerna kostar. Nu väljer vi att dricka mer kranvatten.”

Fritextkommentar ur elevenkäten

3.1 Elevernas upplevelser av projektet och deras attityd till kranvatten

I nedanstående avsnitt behandlas elevernas upplevelser av projektet Drick kranvatten. Analysen bygger dels på den kvantitativa webbenkäten, dels på den kvalitativa intervjuundersökningen. Materialet från dessa två undersökningar presenteras tillsammans. Av speciellt intresse är att belysa elevernas attityd till kranvatten och deras förståelse för projektets tre teman nyttigt (hälsa), billigt (ekonomi) och smart (miljö). Därför inleds avsnittet med en kort genomgång av attitydbegreppet och därefter presenteras resultaten av undersökningen.

3.1.1 Om attityder

Begreppet attityd är viktigt inom strategisk kommunikation. Forskning har fokuserat på hur kunder formerar attityder gentemot olika produkter och hur anställda inom organisationer formerar attityder gentemot arbetsgivare eller andra företeelser som tandvård eller källsortering. En attityd anses vanligen bestå av tre komponenter: kunskap, känsla och beteende (exempelvis Solomon 2006, s. 140). Den kan riktas till ett särskilt objekt som kranvatten eller mer generell företeelse som dricksvattenproduktion i Sverige. Detta kan kopplas till Drick kranvatten-projektet som vill öka kunskapen kring kranvatten (kunskap), höja kranvattnets status (känsla) och få ungdomar att vilja dricka mer vatten (beteende). Observera att beteende-komponenten handlar om intentioner, det vill säga hur någon vill handla, inte hur någon faktiskt handlar (jfr Bohner & Wänke 2002). Enkätmaterialet belyser huvudsakligen hur eleverna vill agera, medan intervjumaterialet i viss utsträckning även belyser hur eleverna har agerat.

Det finns olika teorier om attityder, hur komponenterna hör ihop och i vilken ordning de formar attityder (Solomon 2006, s. 140–143). Hierarkin mellan dem antas skifta i olika situationer och det finns olika förklaringar till varför människor inte alltid handlar på ett sätt som överensstämmer med attityderna. Till exempel finns ett socialt tryck som gör att vi tar hänsyn till vad vi tror att andra tycker att vi ska göra (Solomon 2006, s. 155). Även beteende anses kunna påverka attityder. Någon som alltid har druckit mycket läsk skulle kunna välja att inte ta till sig kranvattnets fördelar för att slippa uppleva den kognitiva dissonans som uppstår när man tycker på ett sätt men handlar på ett annat (Solomon 2006, s. 147).

3.1.2 Analys av elevernas attityder

Eftersom personer kan ha samma attityd till något – till exempel kranvatten – men av olika anledningar (Solomon 2006, s. 139) görs nedan en sammanställning av resultaten uppdelade efter Drick kranvatten-projektets tre teman: *nyttigt* (hälsa), *billigt* (ekonomi) och *smart* (miljö). Genom att titta på de olika delarna var för sig får man en bild av vilka argument som är mest tilltalande för eleverna. För att kunna jämföra på det viset måste det framgå hur stort utrymme de olika argumenten har fått i projektet. Samtliga delar bedöms ha haft stort utrymme i genomförandet av projektet men givetvis påverkar exempelvis lärarnas val av undervisningsmetod samt urval av elevuppgifter projektets utförande, vilket kommer att behandlas senare i denna rapport.

3.1.3 Nyttigt – hälsa

”Att nu finns det möjligheter att få bättre hälsa med kranvatten på vår skola, jag dricker varje morgon och lunch och sen dricker jag mjölk”.

Fritextkommentar ur elevenkäten

I Drick kranvatten-projektets hälsotema är budskapet att kranvatten är nyttigt. Hälsa framträder också som ett viktigt tema i elevenkäten och är betydelsefullt för elevernas val av dryck. 53 procent anser att det är ”Viktigt” eller ”Mycket viktigt” (se figur 1). Det kan jämföras med motsvarande siffror för pris (35 %) och miljö (43 %).

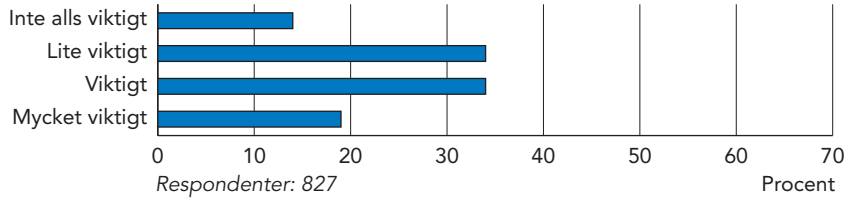

Figur 1 Hur viktigt är följande för dig när du väljer vad du vill dricka: hur drycken påverkar din hälsa?

Samma fråga ställdes även till kontrollgruppen. 42 procent av de eleverna svarade att hälsoaspekten var ”Viktig” eller ”Mycket viktig”, jämfört med pris (31 %) och miljö (32 %). Detta tyder på att hälsa har upplevts som viktigt av eleverna.

Att hälsa har varit ett betydelsefullt tema i projektet, framkommer även i frågan ”Vet du mer om kranvatten jämfört med tidigare vad gäller hur vatten påverkar din hälsa?” På denna fråga har 25 procent svarat att ”Ja, mycket mer”, 48 procent har svarat ”Ja, lite mer” medan 28 procent svarade ”Nej” (se figur 2).

Även om båda grupperna menar att hälsa är betydelsefullt för val av dryck är skillnaden mellan grupperna betydande. Det tyder på att hälsotemat har haft stor påverkan på eleverna under genomförandet av projektet.

Förhållandet mellan val av dryck och hälsoargumentet togs även upp under intervjuerna med eleverna. Intervjuerna gav dock ingen tydlig indikation om att hälsa är viktigare än pris och miljö. När eleverna diskuterade hälsoaspekten framkom en generell attityd om att det är hälsosamt

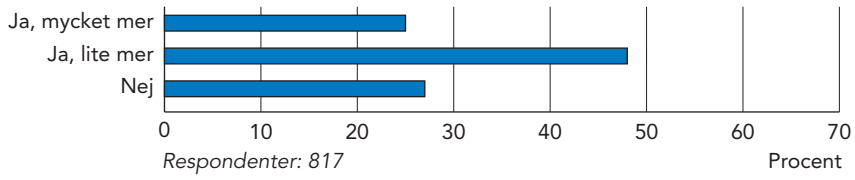

Figur 2 Vet du mer om vatten nu jämfört med tidigare när det gäller: hur vatten påverkar din egen hälsa?

att dricka vatten. I intervjuerna framkom inte heller någon konkret oro för hälsokonsekvenser av läskkonsumtion och liknande. Eleverna vet alltså att det är bättre att dricka kranvatten men de säger inte att de avstår från sötade drycker för att undvika att få hål i tänderna eller bli överviktiga.

En annan del av hälsotemat rör vattnets tjänlighet, det vill säga att kranvattnet är rent och ofarligt att dricka. I enkäten ställs frågan: ”Litar du på att kranvattnet i Sverige är rent och friskt att dricka?”. På denna fråga svarar 76 procent att de ”Litar helt” på kranvattnet, 20 procent att de ”Litar lite grand på det” och 4 procent uppger att de ”Litar inte alls på det”. I intervjuerna var det dock ingen som tvivlade på att kranvattnet skulle vara säkert att dricka. Många elever berättar dock om erfarenheter från utlandssemestrar, då de enbart druckit vatten på flaska. Det svenska kranvattnet har de dock förtroende för.

Frågan ”Litar du på att kranvattnet i Sverige är rent och friskt att dricka?” ställdes även till kontrollgruppen. I enkäten uppger 84 procent att de ”Litar helt” på kranvattnet och 15 procent uppger att de ”litar lite grand på det”. 4 procent svarade: ”Litar inte alls på det.” Det innebär att eleverna som har genomfört projektet har något lägre tilltro till kranvatten jämfört med kontrollgruppen. Detta kan vid första anblicken anses vara ett märkligt resultat. Men då projektet även belyser att produktion av kranvatten är en känslig process och eftersom utbrottet av cryptosporidium i Östersund 2010 diskuterades intensivt i media, är det rimligt att eleverna som har arbetat med Drick kranvatten har blivit mer uppmärksamma på de risker som är förenade med dricksvattenproduktion.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att hälsa är betydelsefullt för elevernas val av dryck och att elevernas förtroende för svenskt kranvatten är högt samt att de upplevda hälsoriskerna med att dricka kranvatten är små.

3.1.4 Billigt – ekonomi

”Det jag fastnade mest för var kanske det här med hur billigt kranvatten är ... Vi ska vara rädda om vårt vatten”.

Elev intervjuad 2012-04-12

Ekonomi är det andra av Drick kranvatten-projektet teman. Budskapet som kommuniceras är att kranvatten är billigt. I elevenkäten framkommer att de ekonomiska aspekterna har betydelse för elevernas val av dryck. Priset är dock den aspekt som spelar jämförelsevis minst roll för eleverna vid val av dryck, även om skillnaderna är små. 35 procent uppger att det är ”Viktigt eller ”Mycket viktigt”. Medan hela 65 procent uppger i enkäten att priset är ”Inte alls viktigt” eller ”Lite viktigt” (se figur 3).

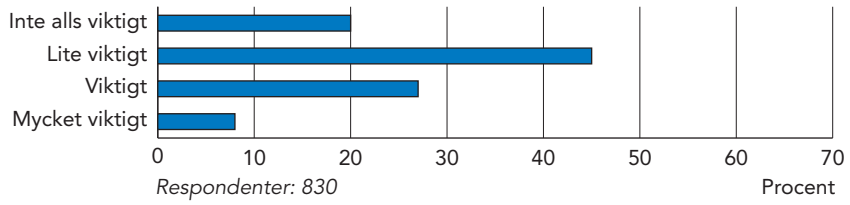

Figur 3 Hur viktigt är följande för dig när du väljer vad du vill dricka: hur mycket det kostar?

Denna fråga ställdes även till kontrollgruppen. 31 procent av eleverna svarade att dryckens pris är ”Viktigt” eller ”Mycket viktigt”, jämfört med miljö (32 %) och hälsa (42 %). Skillnaderna mellan de tre olika temana i kontrollgruppen är förvisso inte speciellt stora, men det är tydligt att hälsoaspekten upplevs vara viktigare än pris och miljö. Det finns endast en liten skillnad mellan kontrollgruppen och elevgruppen som har deltagit i projektet vad gäller antalet personer som anser att pris är ”Viktigt” eller ”Mycket viktigt” att ta hänsyn till i val av dryck. Detta tyder på att den senare gruppen elever inte har tagit till sig de ekonomiska aspekterna i någon högre utsträckning, eller åtminstone inte har kopplat dessa kunskaper till sina konsumtionsval i vardagen.

Enkäternas resultat kan jämföras med elevintervjuerna. Här berättar eleverna att ekonomin är en viktig faktor i val av dryck eftersom de oftast inte har så mycket pengar att röra sig med. Exempelvis tänker de efter noga innan de lägger pengar på en läsk. ”Det är ju inte lönt att betala 10 kronor om där är gratis dricka bredvid”, säger en elev på en skola som har vattenautomaten i närheten av skolans kiosk.

Det finns en annan fråga i elevenkäten som också knyter an till det ekonomiska temat. Enkäten innehåller en ”kunskapskontroll” där eleverna bland annat får svara på vad de tror att en liter kranvatten kostar. Alternativen är 1 öre/liter, 10 öre/liter och 1 kr/liter, av vilket det första alternativet är korrekt. 46 procent av kontrollgruppens elever svarade korrekt, 20 procent svarade 10 öre/liter och 34 procent svarade 1 kr/liter. Av eleverna som har genomfört projektet svarade 55 procent korrekt, 28 procent svarade 10 öre/liter och 16 procent svarade 1 kr/liter. Här finns en betydande skillnad mellan elevgrupperna. Eleverna som har genomfört projektet har i större utsträckning svarat korrekt på frågan och relativt få väljer det alternativ som är ”mest fel”. Det visar att de eleverna har fått kunskap om att kranvatten är billigt men det innebär inte automatiskt att de omsätter denna kunskap i sina konsumtionsval.

Att flera intervjuade elever berättar att ekonomi är betydelsefullt i valet av dryck i vardagen kan ha flera skäl. Det kan vara slumpmässiga faktorer som har påverkat urvalet av elever, vilket i sin tur har påverkat resultatet. Det kan vara intervjusituationen i sig som får eleverna att reflektera över sina konsumtionsval och bli medvetna om sina val på ett annat sätt än när de besvarade enkäten. Ett annat alternativ är att eleverna har förändrat sitt beteende över tid. Med kunskapen om att kranvatten är billigt i allmänhet kan de ha utvecklat en medvetenhet om att kranvatten är ett ekonomiskt bra alternativ jämfört med andra drycker som juice eller läsk.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att eleverna har kunskap om att kranvatten har ett lågt pris. Ekonomi är en aspekt som många elever tar hänsyn till i val av dryck men det är inte den dominerande faktorn.

3.1.5 Smart – miljö

Projektets miljötema har budskapet att det är klimatsmart att dricka kranvatten och att vi måste vara rädda om vårt vatten. Miljöaspekten framträder också som ett viktigt tema i elevenkäten och den har betydelse för elevernas val av dryck.

Miljö är dock inte det viktigaste av de tre argumenten (se figur 1 och 3). 43 procent uppger att det är ”Viktigt” eller ”Mycket viktigt”. Medan hela 58 procent anger att miljöargumentet är ”Inte alls viktigt” eller ”Lite viktigt” (se även figur 4).

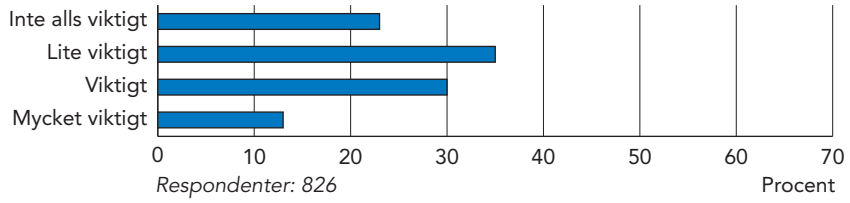

Figur 4 Hur viktigt är följande för dig när du väljer vad du vill dricka: hur drycken påverkar vår miljö?

I kontrollgruppen svarade 37 procent av eleverna att miljöaspekten är ”Mycket viktigt” eller ”Viktigt” i valet av dryck, medan 30 procent svarade ”Lite viktigt” och 32 procent ”Inte alls viktigt”. Skillnaderna mellan kontrollgruppen och de elever som har genomfört projektet är mycket små, vilket är lite förvånande. Det finns dock en annan fråga som kan skänka visst ljus över hur miljöargumentet påverkar elevernas attityd till kranvatten. Som svar på frågan om Drick kranvatten-projektet har gett dem mer kunskap om vattnets miljöpåverkan anger 71 procent av eleverna att de vet ”Mycket mer” eller ”Lite mer” om hur vatten påverkar miljön (se figur 5). 28 procent har svarat ”Nej” på denna fråga. Resultatet tyder på att eleverna upplever sig veta betydligt mer om hur vatten påverkar vår miljö i allmänhet men det är en kunskap som endast en del av eleverna använder i valet av dryck. Denna tolkning stärks av intervjuerna.

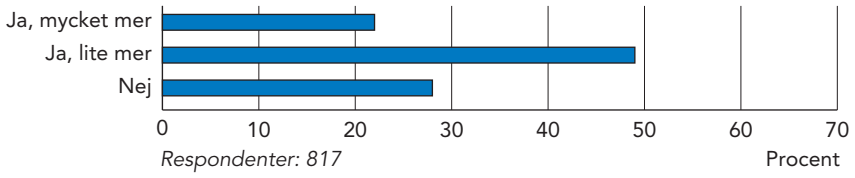

Figur 5 Vet du mer om vatten nu jämfört med tidigare när det gäller: hur vatten påverkar vår miljö?

De intervjuade eleverna vittnar om att de har upplevt miljöaspekten som betydelsefull i projektet. Flera av dem uttrycker förvåning över konsumtionen av virtuellt vatten, det vill säga hur mycket vatten som behövs för att tillverka olika saker.”10 000 liter till ett par jeans tror jag att det var”, berät-

tar en elev. På en av skolorna där intervjuer genomfördes, tycks miljöarbetet ha varit mer framträdande än på de övriga. De eleverna uppvisar samtliga ett starkt miljöengagemang och stor kunskap om miljöfrågor. I detta fall har projektet stärkt ett redan befintligt engagemang för miljön.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att eleverna upplever miljötemat som betydelsefullt. En stor majoritet av eleverna anser att de har fått ökade kunskaper om hur vår konsumtion av vatten påverkar miljön. Miljö är en aspekt som en del elever tar hänsyn till i val av dryck men det är inte den dominerande faktorn.

3.1.6 Attityder i förändring

”Allting har varit bra och det är jättebra att vi har fått en vattenmaskin för nu är det många som dricker vatten istället för läskedryck. Vi fick lära oss mycket och det var väldigt intressant. Vattnet är både gott och nyttigt och det är bra för vår hälsa.”

Fritextkommentar ur elevenkäten

En ändrad attityd innebär, som vi har sett tidigare, inte nödvändigtvis ett ändrat beteende. Det tycks ändå vara så att elevernas mer positiva inställning till kranvatten har gjort kranvatten till ett populärare dryckesval, på bekostnad av läsk, juice och flaskvatten. Detta är särskilt tydligt under skoldagen, då 52 procent säger sig dricka mer kranvatten än tidigare, alltså före projektet. Den viktigaste anledningen är troligtvis att kranvattenautomaterna har ökat tillgängligheten. Flera elever vittnar i intervjuer och i enkäten om att automaten gör kranvattnet mer attraktivt. Många berättar att de inte har velat dricka vatten på toaletterna tidigare eftersom det luktar illa där. De beskriver proceduren att hämta vatten på toaletten som ”äcklig”. En elev berättar följande: ”Jag har tagit upp det på klassråd. Det är inte så fräscht att gå in på toaletten. Det var bra att vi skaffade [vattenautomaten]”. Det är tydligt att eleverna upplever det både enklare och trevligare att hämta kranvatten ur automaten.

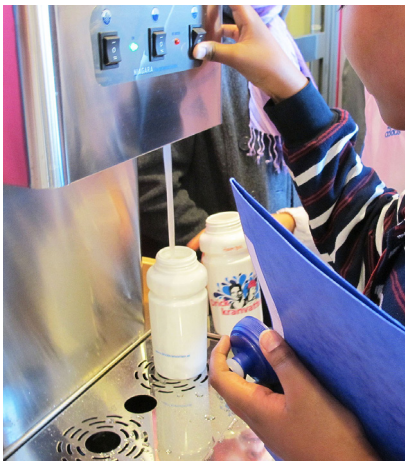

72 procent av eleverna uppger att de använder skolans kranvattenautomat mer än en gång i veckan.

78 procent säger att det numera händer att de väljer kranvatten framför annan dryck.

72 procent uppger att de använder kranvattenautomaten mer än en gång i veckan. Ungefär lika många, 78 procent, säger att det numera händer att de väljer kranvatten framför annan dryck. Vattenautomaten är en återkommande referenspunkt i både enkäter och intervjuer. Många nämner spontant automaterna när de fritt får svara på vad som var bra med projektet.

Detta tyder på att vattenautomaten har en central symbolisk betydelse för elevernas upplevelse av Drick kranvatten. Den ritualiserade invigningen nämns som minnesvärd och intressant. Förutom avtäckningen av automaten nämner även flera elever den positiva upplevelsen att se parkour-artisterna från Air Wipp uppträda vid kommunpremiärerna. De elever som har sett artisterna kopplar ihop dem med vattenautomaten och projektets genomförande. Parkour-artisterna får därmed rollen av varumärkesambassadörer.

Det empiriska materialet pekar även på att eleverna dricker mer kranvatten på fritiden. I enkäten uppger 28 procent att de dricker mer kranvatten på fritiden än innan kranvattenautomaten installerades. Det är inte lika många som tycks ha minskat sin konsumtion av övriga drycker (mellan 15 och 21 % anger att de dricker mindre läsk, flaskvatten och juice). En del säger sig till och med dricka mer läsk eller juice (mellan 9 och 14 %). Det

senare resultatet kan anses vara förvånande men faktum är att varje kommunikationsåtgärd som syftar till att förändra attityder även leder till motreaktioner hos ett fåtal individer. Detta resultat är därför inte speciellt anmärkningsvärt, utan styrker det som redan är känt om attitydformeringar.

Tiden är alltid en betydelsefull faktor när man analyserar attitydformeringar. Alla typer av kommunikationsinsatser som är uppbyggda som kampanjer eller enskilda insatser har alltid högst genomslag i början. Därefter avtar effekten av insatsen, såvida inte nya kommunikationsinsatser sätts in. Vid tidpunkten för enkätens genomförande hade relativt kort tid förflutit från projektets genomförande. Tiden från genomförandet av projektet tills intervjuerna genomfördes var desto längre (från 5 månader till 2 år). Elevintervjuerna pekar på att intresset för vattenautomaten har svalnat hos en del elever. Detta är i sig inget anmärkningsvärt, utan är vad som kan väntas av ett kommunikationsprojekt som syftar till att förändra attityder (jfr diskussion i Bohner & Wänke 2002; Solomon 2006). Samtidigt berättar flera av eleverna att vattenautomaten används och fortfarande är populär hos många elever. Den är en betydelsefull symbol för eleverna. Tidsaspekten är dock inte den enda faktor som påverkar elevernas attityd till projektet och till kranvatten.

Under vinjetten "Världens vatten" på drickkranvatten.se finns fakta om vattensituationen i olika länder.

Ungdomars attityd påverkas ofta av föräldrar, andra familjemedlemmar och vänner. Föräldrarnas vanor återspeglas därmed ofta hos barnen. Samtidigt är det väl känt att barn och unga kan påverka föräldrarnas attityd (Eisele 2003). En elev i sjätte klass säger att: "Min mamma har alltid sagt till mig att jag ska dricka typ två glas vatten om dagen. Så jag lyssnar på henne." En annan elev berättar att: "Ja, jag försöker påminna min familj nästan hela tiden om hur mycket vatten som går åt. Som min mamma, hon dricker ju skitmycket flaskvatten. Hon verkar inte förstå det. Hon bryr sig inte". Flera intervjuade elever berättar även att de har en etablerad konsumtion av läsk och juice under helgerna. Att dricka läsk en given del av att vara ledig eller att ha det lite festligt. Sannolikt är det en del av ett konsumtionsmönster och en kultur hos familjerna. Det är inte barnen som har ansvaret för inköp av läsk till helgen, även om de uttrycker önskemål och påverkar familjens konsumtion. Dessa exempel visar på den spänning som finns i attitydformeringen och att det är många aspekter förutom projektet som påverkar elevernas attityd till kranvatten och framför allt hur mycket kranvatten de dricker.

Det finns olika modeller för att förklara hur man kan få någon att agera på ett visst sätt. Den klassiska AIDA-modellen (attention, interest, desire, action) har under åren uppdaterats och kompletterats på olika sätt. Forskaren Gunilla Jarlbro (2010, s. 29–30) hänvisar till McGuires "Information processing theory" som kan sägas vara en sådan uppdatering. Drick

kranvatten-projektet har inkluderat de flesta stegen i modellen i större eller mindre utsträckning. Enligt modellen kan ett önskvärt beteende förstärkas eller konsolideras med hjälp av symboliska belöningar. Under projektets genomförande får eleverna symboliska belöningar i form av vattenflaskor och vattenautomat. Den positiva uppmärksamheten från lärarna att arbeta med dessa frågor kan ses som en sorts symboliska belöningar. Frånvaron av symboliska belöningar efter projektets genomförande kan vara en förklaring till varför intresset för automaten har svalnat hos en del elever. Det bör poängteras att även om automaten är kvar på skolan och Sydvatten fortsätter att dela ut vattenflaskor är dessa belöningar sannolikt inte tillräckliga för att hålla intresset uppe för projektet för flertalet elever. Den personliga uppmärksamheten från lärare eller andra viktiga personer i elevens närhet är sannolikt mer betydelsefull för att hålla intresset uppe. Detta tyder på att det ligger i Sydvattens intresse att verka för ett fortsatt samarbete med skolorna. Det kan vara betydelsefullt att uppdatera Drick kranvattens webbplats med nytt pedagogiskt material och hålla en löpande kontakt med lärarna.

Att intresset för kranvattenautomaten tenderar att minska med tiden bör dock inte tolkas som att en attitydförändring inte har skett. Det som ofta beskrivs som den högsta nivån i attitydförändringsprocessen handlar om att beteendet förändras. En del elever berättar under intervjuerna om konkreta förändringar av beteenden i vardagen som ett resultat av projektet. Exempelvis berättar några elever att de har förändrat sina duschvanor: ”Jag brukar stänga av vattnet mellan man typ tar tvål eller schamponerar håret. Att man stänger av vattnet emellanåt så sparar man lite.” Det visar att miljöaspekten i projektet har en påverkan på en del elever. De nöjer sig inte med att i högre utsträckning dricka kranvatten, utan ser även vattenfrågan i ett vidare perspektiv och ändrar sitt beteende på flera plan.

3.1.7 Slutsatser och diskussion

Av projektets tre teman – hälsa, ekonomi och miljö – står inget ut som tydligt avgörande för elevernas attitydformering.

Enligt enkäten är hälsoaspekten viktigast för elevernas val av dryck. En anledning till det kan vara att hälsa har en direkt koppling till individens självintresse och därför påverkas eleverna lättare av detta argument. Elevernas förtroende för svenskt kranvatten är högt. De upplevda hälsoriskerna med att dricka kranvatten i Sverige är små.

Av intervjuerna att döma har kopplingen mellan vatten och miljöfrågor gjort störst avtryck. Exempelvis det faktum att vi slösar med vatten i Sverige medan det på många håll i världen råder brist på rent dricksvatten. Detta ligger i linje med slutsatser i tidigare studier som pekar på förhållandet mellan en individs miljömedvetenhet och minskad vattenförbrukning (exempelvis Willis m.fl. 2010). Enligt enkätsvaren har eleverna upplevt miljötemat som betydelsefullt och en majoritet av eleverna upplever att de har fått ökade kunskaper om hur vår konsumtion av vatten påverkar miljön. Även om en del elever tar hänsyn till miljöaspekten vid val av dryck kan miljöargumentet inte sägas vara en dominerande faktor.

Elevernas enkätsvar tyder på att de har kunskap om att kranvatten är billigt i Sverige men att ekonomi inte är en dominerande faktor vid val av dryck. I intervjuerna framkommer dock att ekonomi är en aktuell fråga för eleverna. Flera beskriver att de oftast inte har så mycket pengar att röra sig med. Därför är det inte självklart för dem att köpa dryck själva i till exempel skolans kiosk eller i en närbelägen butik.

Eleverna är positiva till Drick kranvatten-projektet i sin helhet, men intervjuerna visar att projektet, undervisningen och automaten har tagits emot på olika sätt. Projektet har resulterat i en positiv attitydförändring till kranvatten hos en del elever. Hos andra har projektet inte lett till någon attitydförändring. Intervjumaterialet pekar på att flera faktorer påverkar attityden till kranvatten, till exempel föräldrar, andra familjemedlemmar och vänner. Resultatet av enkätundersökningen visar även att en del elever har ändrat sina dryckesvanor och börjat dricka mer kranvatten. Den ökade kranvattenkonsumtionen motsvaras inte helt av en lika stor nedgång för andra drycker (läsk, flaskvatten och juice).

I de fall där eleverna har genomfört en ämnesintegrerad temadag eller temavecka tycks minnesbilderna och lärdomarna vara mer genomgripande än i de fall där projektet har genomförts av en enskild lärare i ett ämne. Genom att delta i olika aktiviteter har eleverna haft fler sätt att närma sig ämnet, vilket skapar fler insikter. Detta visar att undervisningsformen och lärarna har stor betydelse för projektets genomförande.

Genom att installera kranvattenautomater har kranvatten gjorts mer tillgängligt och attraktivt. Tidigare avskräcktes många elever från att dricka kranvatten på toaletterna. Förutom de slutsatser som nämns under respektive avsnitt ovan, kan följande slutsatser dras från utvärderingen:

- Eleverna är positiva till Drick kranvatten-projektet i sin helhet.
- Eleverna upplever att de har fått ökade kunskaper om vatten.
- Eleverna har förtroende för svenskt kranvatten.
- En stor andel elever har ändrat sina dryckesvanor och börjat dricka mer kranvatten. Det bör dock noteras att projektets effekt har avtagit något över tid, vilket är naturligt för denna sorts kommunikationsinsats.
- Ingen aspekt av budskapet, att kranvatten är billigt, nyttigt och miljövänligt, står ut som avgörande för elevernas attitydformering, även om hälsoaspekten framstår som mer betydelsefull i elevernas val av dryck.
- Utformning och genomförande av projektet har haft stor betydelse för elevernas upplevelse. De elever som har haft temadag eller temavecka tycks ha tydligare minnesbilder.
- Genom att följa upp en kommunikationsinsats bör det vara möjligt att behålla eller förstärka elevernas attitydförändring.

3.2 Lärarnas upplevelser av Drick kranvatten

Analysen av lärarnas upplevelse bygger dels på en kvantitativ webbenkät, dels på en kvalitativ intervjuundersökning. Materialet från undersökningarna presenteras tillsammans. Frågor som behandlas är:

- Lärarnas upplevelse av projektets genomförande med fokus på hur lektionerna och annat material på Drick kranvattens webbplats har mottagits och använts.

- Möjligheter och utmaningar under arbetets gång.
- Rekommendationer för hur projektet kan förbättras.

3.2.1 Kopplingar till läroplan och ämnen samt genomförande

Två tredjedelar av de lärare som har besvarat enkäten har varit inne på www.drickkranvatten.se där lektionsmaterialet finns tillgängligt. Av dessa lärare tycker en klar majoritet att webbplatsen är lättorienterad och att den innehåller användbar information (97 %). 73 procent svarar att de till stor del hittade den information de behövde, 25 procent svarar ”Ja, till viss del”. Frågor gällande lektionerna besvarades av 71 lärare och ger en ytterst positiv bild av lektionerna. 61 procent av lärarna anger att de ”Till stor del” har haft nytta av lektionsförslagen och 37 procent har ”Till viss del” haft nytta av lektionsförslagen (se även figur 6).

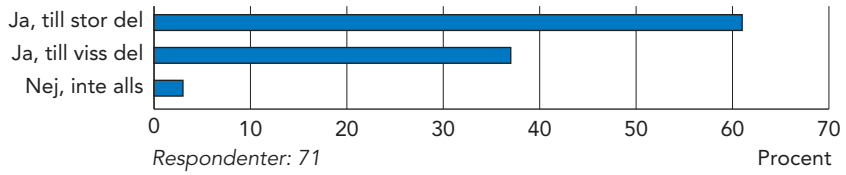

Figur 6 Har du haft nytta av lektionsförslagen?

Att lärarna upplever lektionerna positivt framgår även av fler enkätfrågor. 97 procent av lärarna anser att lektionsförslagen ”Till viss del” eller ”Till stor del” var tidssparande. 98 procent höll med om att lektionerna ”Till stor del” eller ”Till viss del” var uppbyggda på ett sätt så att de kan anpassas till olika årskurser. På frågan om lärarna anser att lektionerna följer läroplanens mål svarar 52 procent ”Ja, till stor del” och 44 procent svarade ”Ja, till viss del”. Endast 4 procent (3 personer) håller inte med om att lektionerna följer läroplanens mål (se figur 7). Sammantaget ger det en mycket positiv bild av lektionsmaterialet.

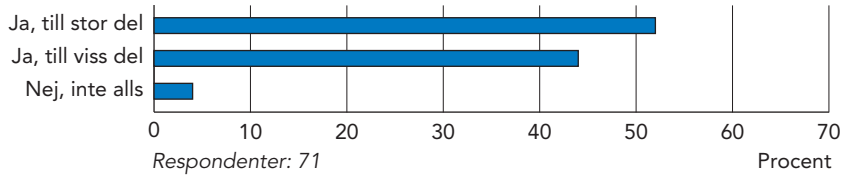

Figur 7 Upplever du att de följer läroplanens mål

Trots detta positiva mottagande uppger endast 47 procent (73 av 155 lärare) att de faktiskt har använt sig av lektionsförslagen. Tre av lektionerna framstår som speciellt populära: ”Drickadagboken”, ”Vad kostar drycken?” och ”Hur långt räcker en spann vatten?” (se figur 8).

Med denna bakomliggande information är det av intresse att under intervjuerna försöka få mer uttömmande svar och detaljer kring det positiva som enkätundersökningen belyser, men även försöka komma åt möjliga förslag till förbättring. De intervjuade lärarna bekräftar enkätens positiva bild av lektionsmaterialets koppling till skolans läroplan. Lärarna menar att Drick kranvatten därigenom särskiljer sig på ett positivt sätt från andra organisationer som vill föra in projekt i skolan för att påverka eleverna.

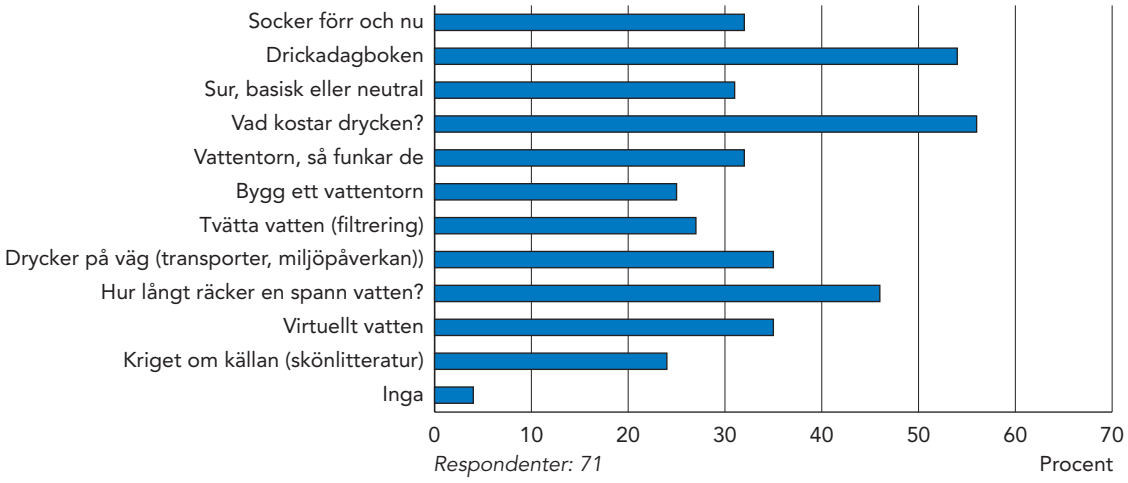

Figur 8 Vilka lektioner har du använt eller planerar du att använda?

Flertalet av de intervjuade lärarna undervisar i naturvetenskapliga ämnen. Det är också dessa lärare som upplever materialet som mest relevant i undervisningen. Detta överensstämmer med resultatet i enkäten som visar att 66 procent av respondenterna kopplat samman projektet med NO (se figur 9). Det kan ställas i kontrast mot att samhällskunskap kopplats samman av 37 procent. Svagast koppling verkar det finnas till Idrott och Hälsa som endast kopplas till projektet av 6 procent (4 lärare). Flera lärare anser att projektet knyter an till kursplanernas centrala innehåll, i synnerhet för de naturvetenskapliga ämnena. En del nämner spontant vattnets kretslopp, vattenanvändning, vattenrening och hållbarhetsfrågor. Ett par lärare menar att kopplingen till kursplanernas centrala innehåll för åk 8 är särskilt tydlig.

I två av skolorna, där de intervjuade lärarna arbetar, har projektet genomförts i alla klasser. Arbetet har resulterat i en temadag eller en temavecka. I dessa fall har skolorna arbetat ämnesövergripande med projektet och knutit an till ämnen som SO, svenska, teknik och slöjd. Lärarna som har arbetat med en temadag eller temavecka tycks i högre grad kunna se projektets ämnesövergripande karaktär. De har enkelt kunnat omsätta projektet i sin undervisning och anser att det har varit relevant och betydelsefullt i undervisningen.

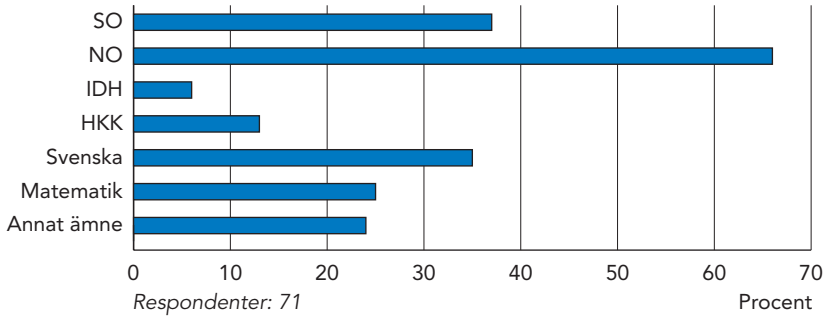

Figur 9 Inom vilka skolämnen har du jobbat med Drick kranvatten?

De lärare som har intervjuats i studien har genomfört projektet i olika omfattning och på olika sätt. I en skola har endast en lärare arbetat med Drick kranvatten, i andra fall har skolans samtliga lärare varit involverade.

Trots olikheterna förenas lärarna av en positiv inställning till projektet. Det beror främst på att lektionsmaterialet har upplevts som relevant och lätt att anpassa till den egna undervisningen. Temat vatten är något som de flesta lärare uppfattar som en naturlig del av läroplanen.

Till sist bör lyftas fram att flera lärare berättar om materialet på webbplatsen. Sydvattens lektionsförslag har gett lärarna idéer om nya infallsvinklar i undervisningen. Materialet kändes genomtänkt och inte som ett ”jippo”, enligt en lärare. Flera lärare berättar att de har hittat material på webbplatsen som de sedan har skrivit om och anpassat på ett personligt sätt. Materialet uppfattas som en inspirationskälla för väletablerade lärare men ses också som ett bra material för lärare med mindre erfarenhet. En lärare berättar: ”Det är tacksamt när de kommer och bjuder på något. Det var tilltalande, det fanns skolsidor som var direkt riktade till oss med färdiga pedagogiska mål och lektioner”. Lärarna upplevde att de praktiska elementen var mest uppskattade av eleverna, medan de teoretiska delarna berörde lärarna personligen, exempelvis kostnaden i att tillverka läsk och hur mycket socker den innehåller.

En lärare beskriver:

”När man ska göra ett sådant här projekt krävs det mycket förberedelser för att ta reda på fakta. Men här fanns det så mycket givet som var väldigt bra så hade det inte funnits så hade vi kanske inte gått in på samma sätt”.

En annan lärare berättar att några kollegor på skolan uttryckte oro för merarbete i planeringsstadiet. De kände oro inför projektet, ”men sedan när man fick klart för sig att materialet fanns att hämta, då släppte det”. Detta visar på betydelsen av att erbjuda ett användbart och lättillgängligt pedagogiskt material.

Sammantaget visar enkätundersökningen på en mycket positiv inställning till idén bakom projektet, liksom till genomförandet. 84 procent av de tillfrågade lärarna anser att idén ”Drick kranvatten” är ”Mycket positiv” (endast 1 % var negativ). 53 procent tycker att resultatet på deras skola har varit mycket positivt och 45 procent bedömer resultaten som positiva.

3.2.2 Kranvattenautomaten

I enkäten och i lärarintervjuerna ges kranvattenautomaten en framträdande plats. Automaten har haft stor betydelse för genomförandet av projektet. Löftet om att få en automat till skolan har ofta varit avgörande under inledningsskedet. Som svar på frågan om det hade varit möjligt att genomföra projektet utan vattenautomaten ger en lärare svaret: ”Man kan så klart göra temavecka om vatten på skolan, det går alldeles utmärkt. Men hos oss var vattenautomaten i centrum”.

Flera lärare uttrycker en oro för att dagens elever dricker mycket läsk i sin vardag och även i skolan. Det senare gäller framför allt de högstadieelever som har tillåtelse att lämna skolans område under skoltid. Inför beslutet av att genomföra projektet betraktade lärarna automaten som ett sätt att minska elevernas konsumtion av läsk. Kolsyrat vatten sågs som ett bra alternativ till läsk. En positiv aspekt som en lärare tänker på att lyfta är att alla har lika mycket tillgång till vattenautomaten. Ekonomisk bakgrund har ingen betydelse till skillnad från när eleverna går och handlar dryck under rasterna.

Vid installation och lansering av vattenautomaten observerade lärarna ett stort intresse från elevernas sida att dricka vatten från automaten. Invigningsceremonierna var underhållande och mottogs väldigt positivt av eleverna. En lärare uttryckte ”Man kände att eleverna tyckte att det var jättekul och det blev en stor grej, som egentligen inte kostade så mycket i tid och engagemang”.

Vattenautomaten blev snabbt populär bland eleverna och lärarna vittnar om att de såg färre burkar och flaskor i skolorna. En välkommen bieffekt, enligt enkäten, tycks vara att det inte bara är eleverna som dricker mer kranvatten i skolan. 50 procent av lärarna uppger att de nu dricker mer vatten under skoltid. De sportflaskor som Sydvatten har delat ut i samband med lanseringen har haft stor betydelse under inledningsfasen av projektet. I en skola har flaskorna fått en permanent plats i klassrummet och de används dagligen. På övriga intervjuskolor har användningen av flaskorna minskat med tiden. Många elever har istället med sig egna flaskor till skolan.

Lärarna berättar i intervjuerna att lanseringen av vattenautomaten har varit förenad med mindre incidenter, dock av betydligt mindre omfattning än vad som har befarats. Elever har skvätt vatten på varandra, i något fall utbröt vattenkrig och automater har stängts av vid enstaka tillfällen. Lärarna betraktar dessa incidenter som ett uttryck för ”nyhetens behag” och de inträffade i samband med automatens introduktion. Därefter har användningen normaliserats.

Enligt lärarna har vattenautomaten blivit del av skolornas vardag. Flera av lärarna vittnar om att vattenautomaten har haft stor betydelse under projektet utförande. Automaten betraktas som en positiv symbol för projektet som med sin närvaro uppmanar eleverna att dricka vatten. Ännu en fördel är att vattenautomaten påminner om projektet och att olika aspekter av detta därför kommer på tal då och då.

3.2.3 Kontakten med Sydvatten

Lärarna beskriver kontakten med Sydvatten som positiv och mycket betydelsefull under projektets gång. Flera lärare vittnar om mycket goda kontakter med Sydvattens projektledare som snabbt har svarat på frågor, kommit med förslag och varit hjälpsam på flera sätt. Projektledarens bakgrund som lärare lyfts fram som betydelsefull. En lärare utryckte att projektledaren verkligen lyckades med att förmedla Drick kranvatten som något mycket intressant redan vid första tillfället.

3.2.4 Slutsatser och diskussion

En övergripande slutsats är att lärarna har en mycket positiv inställning till Drick kranvatten. Både enkäten och intervjuerna visar att det pedagogiska materialet på webbplatsen upplevs vara väl genomtänkt och mycket användbart. Lärarna beskriver det som inspirerande och lätt att omforma efter egen smak. De ser kopplingar mellan lektionerna och kursplanernas centrala innehåll – speciellt för årskurs åtta. Trots att de naturvetenskapliga ämnena har de mest uppenbara kopplingarna till projektet, har även lärare för ämnen som exempelvis språk, slöjd och samhällsvetenskap hittat vägar att arbeta med Drick kranvatten. Det beror sannolikt på att Drick

kranvatten servar lärarna med kopplingar till kursplanernas centrala innehåll för en rad ämnen, inte bara NO-ämnen. Betydelsen av att erbjuda ett undervisningsmaterial ska inte underskattas. Det har varit ett bra stöd till lärarna och inte gett dem merarbete, vilket är en vanlig oro när nya undervisningsmoment och projekt ska genomföras. Lärarna uttrycker att de med stor sannolikhet kommer att utföra liknande projekt i framtiden och att de då kommer att återanvända en del av lektionsidéerna från Drick kranvatten. Därför hoppas lärarna att materialet kommer att finnas kvar på drickkranvatten.se under lång tid framöver.

Kranvattenautomaten har en central position i lärarnas upplevelse av projektet. Den lyfts fram som betydelsefull före, under och även efter projektet. Den tycks i viss utsträckning ha påverkat elevernas och lärarnas dryckesvanor i skolan. Vidare är automaten en påminnelse om ett genomfört projekt och dess budskap. Dessutom anser lärarna att den goda kontakt de har haft med Sydvattens projektledare har varit betydelsefull för projektets genomförande.

Under intervjuerna med lärarna framkommer även en del förslag till förbättringar. Lärare från en skola som har arbetat ämnesövergripande upplevde detta arbetssätt som en framgångsfaktor. Att gemensamt gå igenom och diskutera materialet var för dem avgörande, då de lyckades täcka in fler aspekter än om de hade arbetat individuellt. De hade önskat en grundligare genomgång av materialet av Sydvattens projektledare i syfte att underlätta lärarlagets planering. En lärare berättar: ”Jag tror där är en stor tröskel för lärare. Att man känner: ska man börja på detta? Vem ska nu dra i det?”

Gymnasieelever på Filbornaskolan i Helsingborg har använt Drick kranvatten som utgångspunkt i kursen ”mediekommunikation”.

Ett av elevernas initiativ var att informera om kranvatten på ett köpcentrum.

På Drick kranvattens webbplats kan lärare publicera eget pedagogiskt material, en möjlighet som bara har använts i begränsad utsträckning. Bland materialet finns dock lektionsplaneringar från två olika skolor för arbetsområdet Vatten.[5]

En lärare kombinerade lektionerna med besök och guidad tur på ett vattenverk eller avloppsreningsverk. Eftersom eleverna tyckte det var intressant föreslår läraren att Sydvatten anordnar liknande visningar. Sydvattens möjligheter att ta emot studiebesök på vattenverken är begränsade. Dessutom är det svårt att ta sig till vattenverken med allmänna kommunikatio-

5 http://www.drickkranvatten.se/skolsidor/tips-fran-kollegor-1

ner. Bolaget har därför, som ett alternativ till studiebesök, på sin webbplats publicerat filmer vilka berättar om vatten i Sverige och världen samt om processerna på Ringsjöverket och Vombverket.[6]

Sammanfattningsvis kan följande slutsatser dras från utvärderingen av lärarnas deltagande i projektet:

- En överväldigande majoritet av lärarna har en positiv upplevelse av projektet Drick kranvatten.
- Det pedagogiska materialet på drickkranvatten.se upplevs som pedagogiskt, meningsfullt och anpassat efter kursplanernas centrala innehåll i Lgr11.
- Företrädesvis lärare inom Matematik och NO upplever projektet som mycket relevant utifrån ämnesplanerna. Det bör dock lyftas fram att även lärare inom andra ämnen har hittat vägar för att arbeta med projektet på ett meningsfullt sätt och med kopplingar till kursplanerna.
- Erbjudandet om en kranvattenautomat har haft betydelse för lärarnas engagemang inför genomförandet av projektet.
- Kontakten med Sydvatten upplevs som god och har många gånger haft avgörande betydelse för projektets genomförande.

6 http://www.sydvatten.se/sydvattens-filmer-om-vatten

Referenser

Barret, Greg (2004). Water Conservation: the role of price and regulation in residential water consumption. *Economic Papers*, vol 23 (3): 271–285.

Beckert, Jens & Aspers, Patrik (red.) (2011). *The worth of goods: valuation and pricing in the economy*. New York: Oxford University Press.

Bohner, Gerd & Wänke, Michaela (2002). *Attitudes and attitude change*. Hove: Psychology Press.

Clarke, Edwin H. (2007). *Water Prices Rising Worldwide*. Earth Policy Institute. 7 mars 2007. Tillgänglig på Internet: http://www.earth-policy.org/plan_b_updates/2007/update64

Cryptosporidium i Östersund: Smittskyddsinstitutets arbete med det dricksvattenburna utbrottet i Östersund 2010–2011. (2011). Stockholm: Smittskyddsinstitutet. Tillgänglig på Internet: http://www.smittskyddsinstitutet.se/upload/Publikationer/Cryptosporidium-i-Ostersund-2011-15-4.pdf

Denzim, Norman K. (1978). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. New York: McGraw Hill.

Eisele, P. (2003). *Experimentell och tillämpad socialpsykologi*. Studentlitteratur: Lund.

Euzen, Agate & Moorehouse, Barbara (2011). Water: What values? *Policy and Society*, Vol. 30(4): 237–247.

Eksell, Jörgen (kommande). *Värdeskapande gästfrihet. Hur gästfrihet som värde ramas in, etableras och förhandlas*. Dis. Lund: Lunds universitet.

Hailu, Degol., Guerreiro Osorio, Rafael & Tsukada, Raquel (2012). Privatization and Renationalization: What Went Wrong in Bolivia's Water Sector? *World Development*, Vol 40 (12): 2564–2577.

Jarlbro, Gunilla (2010). *Hälsokommunikation – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Lindberg, Torbjörn & Lindqvist, Roland (2005). *Riskprofil: Dricksvatten och mikrobiologiska risker*. Rapport 28-2005. Uppsala: Livsmedelsverket.

Lindberg, Anna, Lusua, Jens & Nevhage, Björn (2011). *Cryptosporidium i Östersund vintern 2010/2011: konsekvenser och kostnader av ett stort vattenburet sjukdomsutbrott*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)

Solomon, Michael (2006). *Consumer Behaviour: A European Perspective*. 3. ed. Harlow, England: Financial Times/Prentice Hall.

Sveriges Geologiska undersökningar (2009). *På uppdrag av Sveriges Regering: Sveriges grundvattentillgångar: Betydelse för näringslivsutveckling och tillväxt*. Läst 2002-10-24. Laddas ner: http://www.sgu.se/dokument/service_sgu_publ/utredning_sveriges-grundvattentillgangar.pdf

Willis, Rachelle M., Stewart, Rodney A., Panuwatwanich, Kriengsak, Williams, Philip R. & Hollingsworth, Anna L. (2011). Quantifying the influence of environmental and water conservation attitudes on household end use water consumption. *Journal of Environmental Management*, Vol 92: 1996–2009

Elektroniska källor

www.drickkranvatten.se

http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maltider-i-vard-skola-omsorg/Skolmaltider/Bra-mat-i-skolan/

http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Matvanor---undersokningar/Barn-och-ungdomar/

http://www.svenskhandel.se/Documents/Rapporter/2011/Koll%20p%C3%A5%20Kunden.pdf?epslanguage=sv

http://www.drickkranvatten.se/nyhetsarkiv/pratkran-pa-pilangskolan

http://www.drickkranvatten.se/nyhetsarkiv/ringsjoverket-har-flyttat-in-pa-vattenhallen

http://sverigesbryggerier.se/lask/laskstatistik/konsumtion-av-lask-i-liter-per-invanare (läst 2012-06-13)

http://www.youtube.com/user/Sydvatten

http://www.sydvatten.se/sydvattens-filmer-om-vatten

Foto

Lars Owesson omslag.
Roos & Tegnér s 3, 6, 10, 13 och 26.
Sydvatten s 3, 8, 10, 11, 12, 14, 17, 24, 25 och 32.

Bilaga 1 Elevenkäten

I vilken årskurs går du?
Årskurs 6
Årskurs 7
Årskurs 8
Årskurs 9

Är du flicka eller pojke?
Flicka
Pojke

I vilken kommun ligger din skola?
Vad heter din skola?

— — — — — — — — — —

Hur ofta dricker du läsk?
Varje dag
Varannan dag
1–2 gånger per vecka
Mindre än 1 gång i veckan eller aldrig

Hur ofta dricker du flaskvatten?
Varje dag
Varannan dag
1–2 gånger per vecka
Mindre än 1 gång i veckan eller aldrig

Hur ofta dricker du kranvatten?
Varje dag
Varannan dag
1–2 gånger per vecka
Mindre än 1 gång i veckan eller aldrig

Hur ofta dricker du juice?
Varje dag
Varannan dag
1–2 gånger per vecka
Mindre än 1 gång i veckan eller aldrig

KRANVATTEN PÅ SKOLAN

Hur ofta använder du den nya kranvattenautomaten på skolan?
Varje dag
Varannan dag
1–2 gånger per vecka
Mindre än 1 gång i veckan eller aldrig

Händer det att du väljer kranvatten istället för annan dryck nu när skolan har en kranvatten-automat och när du vet mer om kranvatten?
Ja, ofta
Ja, ibland
Nej, aldrig

Hur mycket kranvatten dricker du nu jämfört med innan skolan fick en kranvattenautomat?

När du är i skolan?
Dricker mer kranvatten nu
Samma som tidigare
Dricker mindre kranvatten nu

På din fritid?
Dricker mer kranvatten nu
Samma som tidigare
Dricker mindre kranvatten nu

Hur mycket dricker du av andra drycker nu jämfört med innan skolan fick en kranvattenautomat?

Läsk
Dricker mer läsk nu
Samma som tidigare
Dricker mindre läsk nu

Flaskvatten
Dricker mer flaskvatten nu
Samma som tidigare
Dricker mindre flaskvatten nu

Juice
Dricker mer juice nu
Samma som tidigare
Dricker mindre juice nu

Hur viktigt är följande för dig när du väljer vad du vill dricka?

Hur mycket det kostar
Inte alls viktigt
Lite viktigt
Viktigt
Mycket viktigt

Hur drycken påverkar din hälsa
Inte alls viktigt
Lite viktigt
Viktigt
Mycket viktigt

Hur drycken påverkar vår miljö
Inte alls viktigt
Lite viktigt
Viktigt
Mycket viktigt

Litar du på att kranvatten i Sverige är rent och säkert att dricka?
Litar helt på det
Litar lite grand på det
Litar inte alls på det

Vad tror du att 1 liter kranvatten kostar?
1 öre
10 öre
1 krona

Hur mycket kranvatten använder vi i Sverige i genomsnitt per person och dag?
58 liter
180 liter
380 liter

Hur stor del av jordens vatten är sötvatten?
3 %
33 %
73 %

Vet du mer om kranvatten nu jämfört med tidigare när det gäller:

Hur vatten påverkar din egen hälsa
Ja, mycket mer
Ja, lite mer
Nej

Hur vatten påverkar vår miljö
Ja, mycket mer
Ja, lite mer
Nej

Priset på kranvatten jämfört med andra drycker
Ja, mycket mer
Ja, lite mer
Nej

Fritextfråga: Vad tycker du har varit bra med projektet ”Drick kranvatten”

— — — — — — — — — —

Fritextfråga: Vad tycker du att vi kan göra bättre?

— — — — — — — — — —

Har du varit inne på hemsidan www.drickkranvatten.se?
Ja
Nej

Bilaga 2 Lärarenkäten

I vilken kommun ligger din skola?

— — — — — — — — — —

Vad heter din skola?

— — — — — — — — — —

HEMSIDAN

Har du varit inne på hemsidan www.drickkranvatten.se?
Ja
Nej

Tycker du att hemsidan är överskådlig/lätt att hitta på?
Ja, till stor del
Ja, vill viss del
Nej, inte alls

Hittar du den information du behöver?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

Fritextfråga: Vad är bra med hemsidan www.drickkranvatten.se?

— — — — — — — — — —

Fritextfråga: Vad kan vi göra för att hemsidan ska bli ännu bättre för dig och dina kolleger?

Har du hänvisat eleverna till www.drickkranvatten.se?
Ja
Nej

LEKTIONERNA

Har du använt några av lektionsförslagen som finns på www.drickkranvatten.se?
Ja
Nej

Har du haft nytta av lektionsförslagen?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

Har du haft nytta av faktatexterna?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

Har lektionsförslagen sparat tid för dig?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

Är de uppbyggda så att de går att anpassa till olika årskurser?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

Upplever du att de följer läroplanens mål?
Ja, till stor del
Ja, till viss del
Nej, inte alls

LEKTIONERNA

Vilka lektioner har du använt eller planerar du att använda?
På denna fråga kan du välja flera alternativ.
Socker förr och nu
Drickadagboken
Sur, basisk eller neutral
Vad kostar drycken?
Vattentorn, så funkar de!
Bygg ett vattentorn
Vattenrening med filtrering (tidigare Tvätta vatten).
Drycker på väg (transporter, miljöpåverkan)
Hur långt räcker en spann vatten?
Virtuellt vatten
Kriget om källan (skönlitteratur)
Inga

Inom vilka skolämnen har du jobbat med ”Drick kranvatten”?
På denna fråga kan du välja flera alternativ.
SO
NO
IDH
HKK
Svenska
Matematik
Annat ämne

Om du angav ”Annat ämne”
Vilket/vilka?

— — — — — — — — — —

Fritextfråga: Vad är bra med lektionsförslagen?

— — — — — — — — — —

Fritextfråga: Vad kan vi göra för att de ska bli bättre för dig och dina kolleger?

— — — — — — — — — —

VAD TYCKER DU OM FÖLJANDE?

Idén med projektet?
Mycket positivt
Positivt
Negativt

Projektets resultat på din skola?
Mycket positivt
Positivt
Negativt

Fritextfråga: Vad har varit bra med projektet Drick kranvatten?

— — — — — — — — — —

Fritextfråga: Vad har varit mindre bra/kan göras bättre?

— — — — — — — — — —

Litar du på att kranvatten i Sverige är rent och säkert att dricka?
Litar helt på det
Litar lite grand på det
Litar inte alls på det

Har kranvattenautomaten och projektet ”Drick kranvatten” gjort att du själv dricker mer kranvatten nu, dels i skolan dels på din fritid?

När du är i skolan?
Mer nu
Som tidigare
Mindre nu

På din fritid
Mer nu
Som tidigare
Mindre nu

Fritextfråga: Har du några andra kommentarer kring projektet ”Drick kranvatten” så tar vi tacksamt emot dem.

— — — — — — — — — —

Bilaga 3 Intervjuguide – lärare

Inledning:
Informera om syftet med undersökningen. Svaren kommer att behandlas konfidentiellt – inga namn eller skolor kommer att nämnas i rapporten. Inga namn kommer heller att rapporteras till Sydvatten. Tanken är att ni ska kunna tala fritt med mig om projektet.

Presentation:
- Berätta kortfattat om dig själv.
- Hur länge har du arbetat på skolan?
- Ålder?
- Fritidsintressen?

Före projektet:
- Minns du hur du fick kännedom om projektet?
- Vem informerade, hur gick det till, vilken information fick du?
- Hur såg du på projektet då du först hörde talas om det?
- Vad fick dig/er att börja arbeta med projektet?
- Vilka lärare var avgörande för att projektet skulle genomföras?

Under projektets gång:
- Berätta med egna ord hur projektet genomfördes på er skola.
- Arbetade ni ämnesövergripande? Vilka ämnen var relevanta att inkludera? Varför deltog inte fler lärare i projektet?
- Vem gjorde vad i projektet?

Vattenautomater och flaskor
- När introducerades vattenautomaten?
- Vad tycker elever/lärare om vattenautomaten? (möjligheter och problem)
- Hade det varit möjligt att genomföra projektet utan automater?
- Delades flaskor ut på skolan?
- Hur har de använts? (möjligheter och problem)

Lektionerna på hemsidan (målen)
- Lektionerna på drick kranvattens hemsida
- Har ni använt några av lektionerna?
- Vilka? Varför just dessa? Kunde ni använda materialet som det var eller var ni tvungna att göra förändringar i materialet?
- Hjälpte materialet er att uppfylla målen i kursplanen för era ämnen? På vilket sätt? Konkretisera och tydliggör exakt vilka mål som nåddes.
- Hur kunde ni använda läroböckeri förhållande till projektet? Vad heter böckerna?
- Kunde materialet utvecklas så att det uppfyllde målen på ett tydligare sätt?
- Kompletterade ni materialet med eget producerat material? Artiklar? Något annat?

Elevernas mottagande av materialet

- Hur tog eleverna emot projektet vid inledningsfasen, under genomförande och efter genomförandet.
- Kunde ni observera eller höra om att någon elev förändade sitt förhållningssätt till vatten? Dryck? Tvätta kläder, diska, dusch?
- Kunde ni uppleva någon förändring i förhållningssättet till vatten på skolan?

Lärarnas mottagande av projektet

- Hur tog de lärare som deltog i projektet emot det? (känsla, kognitivt och beteende)?
- Har ni ändrat ert förhållningssätt till vatten (ge konkret exempel)?
- Berättade ni om projektet för andra lärare på skolan? Vad var deras reaktioner? Uttryckte de en önskan om att delta i projektet eller tog de avstånd?
- Berättade ni om projektet för andra utanför skolan?

Tema: nyttigt, billigt och smart

- I projektet används tre teman: nyttigt, billigt och smart.
- Var det några av dessa ord som var viktigare för er än andra?
- Något som totalt kom i skymundan?

Andra aktiviteter

- Genomförde ni några speciella aktiviteter under projektets genomförande som ni bedömde speciellt givande?

Efter projektet, tankar idag:

- Vad har ni med er av projektet idag?
- Talar ni med eleverna om projektet idag? (Konkretisera)
- Finns vattenautomaten kvar? Hur fungerar det?
- Prioriteras påfyllningen av kolsyrepatronen?

Kontakten med Sydvatten

- Hur upplever du kontakten med Sydvatten?
- Finns det något som Sydvatten kunde ha gjort för att förbättra kvaliteten på projektet?

Sammanfattande bedömning

- Vilken är din professionella bedömning av projektet?
- Vad är era bästa tips till lärare som ska genomföra projektet?

Framtiden

- Kommer ni att genomföra projektet igen? (Varför?)

Avslutning

- Vi har kommit till slutet av intervjun, är det något som ni skulle vilja tillägga som rör projektet som inte har tagits upp tidigare?

Bilaga 4 Intervjuguide – elever

Inledning
Vem är vi? Vad är syftet med intervjuerna? Informera att detta inte är något test, vi är genuint nyfikna. Var konkret, ge exempel. Svaren kommer att behandlas konfidentiellt - inga namn kommer att omnämnas.

Presentation - Be deltagarna kort presentera sig själva
- Vem är du?
- Ålder?
- Fritidsintressen?

Före projektet:
- Minns du hur projektet introducerades? (Vem gjorde det, hur gick det till, vilken information fick du?)
- Vad hade du för förväntningar?/Hur såg du på projektet då det först introducerades?
- Hur ofta drack du vatten/läsk i skolan/på fritiden? (Var är närmsta ställe för att handla dryck/mat?)

Under projektets gång
- Hur gick det till? (Vad fick du göra? Under vilka lektioner arbetade ni med projektet?)
- Vad tycker du om vattenautomaten? (Har du använt den? Åsikt om designen?) Vad tycker du om undervisningen om kranvatten?
- Fick du en vattenflaska?
  Ifall ja: Vad tycker du om den? Har du använt den? (Bara i skolan eller även i andra sammanhang?)
- Under projektets gång: gjorde du några aktiva förändringar i vanor rörande vatten? (ex. tvätta kläder, diska, duscha).
  Ifall ja: Hur? Vad var de största anledningarna till att du gjorde en förändring? Har du hållit kvar vid dessa förändringar eller återgått till hur du gjorde tidigare? Vilka skäl är viktigast för att förändra; hälsa, miljö eller ekonomi?
  Ifall nej: Varför? Ge anledningar. Är där någon speciell anledning till att du inte förändrade ditt beteende?
- Hur förändrades ditt förhållande till vatten på fritiden/i skolan under projektets gång (om det förändrades)?
- Hur upplevde du projektet medan det pågick? (Vad var intressant/inte så intressant?)
- Lärde du dig något nytt? (Något som förvånade dig?)

Efter projektet, tankar idag

- Vad har du för syn på vatten idag?
- Känns det säkert att dricka kranvatten?
  Ifall nej: Varför inte? (Tyckte du det kändes säkert innan du fick lära dig mer om vattnets kretslopp etc.?)

Har dina dryckesvanor förändrats?

- Hur ofta dricker du läsk/vatten/flaskvatten i skolan/på fritiden?
- Hur är synen på läsk allmänt i din umgängeskrets? (För att konkretisera; coolt eller töntigt? Kan man säga att man hellre dricker vatten om någon undrar om man ska med och köpa en cola?)
  Ifall ja: Hur? Vad var de största anledningarna till att du gjorde en förändring? Vilka skäl är viktigast för att välja kranvatten framför flaskvatten och läsk? Hälsa, miljö eller ekonomi?
  Ifall nej: Varför? Ge anledningar.
- Kan du minnas om du vid något tillfälle har diskuterat vatten med någon som inte är elev eller lärare (utanför skolkontexten)?
  Ifall ja: med vem och i vilken typ av situation? Vad handlade diskussionen mer konkret om?

Extrafrågor

- Har du någon gång besökt hemsidan för ”Drick kranvatten”? Lyckades du hitta det du sökte?
- Vad minns du speciellt idag? Vad har du tagit med dig från projektet (om något)?
- Hur ser du på vattenbranschen som en framtida arbetsgivare?

Drick kranvatten. Ett kommunikationsprojekt inom VA-branschen. Dokumentation och utvärdering.

Svenskt Vatten

Box 47607, 117 94 Stockholm
Tfn 08 506 002 00
Fax 08 506 002 10
svensktvatten@svensktvatten.se
www.svensktvatten.se

Drick kranvatten
www.drickkranvatten.se